Södertörns högskola
Retorik fortsättningskurs
Vårterminen 2006
B-uppsats

Retoriken – verktyg och vinst i skolan

En undersökning av gymnasisters uppfattning om effekter av en kurs i retorik

Av: Eva Kroon-Bisenius
Handledare: Maria Wolrath Söderberg

Södertörns högskola
Retorik fortsättningskurs
Vårterminen 2006
B-uppsats

Abstract

Jag har med hjälp av en enkät undersökt vad en grupp elever från NT-gymnasiet i Järfälla själva anser sig ha haft för nytta av en retorikkurs de genomgått. Jag har tittat på, om de använt sig av kunskaperna när de gjort presentationer i andra ämnen och om de tror att de fått högre betyg i andra ämnen på grund av retorikkunskapen.

Min hypotes var: Elever som gått en retorikkurs har nytta av den i övrig utbildning. Min infallsvinkel var: Upplever elever att de har nytta av den retorikkurs de gått, när de gör presentationer i andra ämnen?

Jag har undersökt om de också upplever sig ha fått andra vinster av retoriken och jag diskuterar om ett ”embryo” till att bli en god samhällsmedborgare, en ”vir bonus” kunde anas och utläsas av enkätsvaren. Det förutsätter naturligtvis att de tagit till sig någon kunskap.

Naturligtvis måste en kurs ge något, annars skulle den väl läggas ner, men det jag ville undersöka var om kunskapen hade långtidsverkan och användes aktivt efteråt. Enstaka elever visade prov på motsatsen. De hade fått högsta betyg på retorikkursen men tycktes i nästa klassrum ha glömt allt och återgick till tidigare beteende, ett muntligt tråkigt framställningssätt. Orsaken kan ha varit att de inte förstått att de skulle använda kunskapen aktivt i alla lämpliga sammanhang efteråt. Kanske såg de inte vinsterna eller finns annat skäl.

Resultatet av undersökningen visade att de flesta upplever att de haft nytta av kursen, de hade höjt sina betyg i andra ämnen, där muntliga presentationer varit vanliga och de tillskrev retoriken denna vinst. Jag tror dock inte att retoriken ensam kan ta åt sig äran. Intelligens, språkbegåvning, lyhördhet, lust och intresse har funnits hos de flesta eleverna. Motiverade kan de ha blivit av annat än retoriken.

Elever som gått en retorikkurs anser sig ha nytta av den i sin övriga utbildning men om kursen samtidigt utbildar dem till att bli goda samhällsmedborgare, går inte att bevisa här. Kanske utbildar den i stället manipulatorer. Att kunna göra sin röst hörd, överväga och handla klokt i interaktion med andra är nödvändigt för att bli en god samhällsmedborgare. Det kan man lära sig av retoriken. Ett första steg har kanske kursen bidragit till mot ”vir bonus-målet” men jag kan inte garantera att alla elever kommer att använda sin kunskap i gott syfte. Att de flesta eleverna upplever att de har nytta av retorikkursen, när de gör presentationer i andra ämnen går dock att slå fast.

Nyckelord: Skolretorik, gymnasieretorik, retorik på schemat

Innehållsförteckning:

1. Inledning…….....5-6
1.1 *De grekiska benämningarna såsom de används i denna uppsats*…….....6

2. Syfte och frågeställningar…….....6-7

3. Bakgrund…….....8

4. Teorier…….....8-11
4.1 *Fallenhet – skolning*.....8-9
4.2 *Den goda samhällsmedborgaren, handlingsklokhet*……...9
4.3 *Handla med språket*.....10
4.4 *Retorik – en väg mot att bli en god samhällsmedborgare?*……...10
4.5 *Viljan och behovet att övertyga stimulerar till större allmänbildning*…..10
4.6 *Nyttan i andra ämnen*……11
4.7 *Några nutida retoriklärares uttalanden*……11

5 Metod, material…….....12
5.1 *Enkät*……12
5.2 *Kvantitativ och kvalitativ metod*……...12

6 Val av frågeställningar i enkäten……...13-14
6.1 *Bättre iakttagare, problemlösare, bättre relationer?*.....13
6.2 *Nervositet?*.....13
6.3 *Nöjda – missnöjda?*.....13-14
6.4 *Högre betyg? Actio*.....14

7 Eventuella felkällor och svagheter hos enkäten……...14-15
7.1 *Var enkäten rätt ifylld? Fanns det annat som påverkat?*.....14-15
7.2 *Var de duktiga redan före kursen?*.....15
7.3 *Verbala elever?*.....15
7.4 *Annat som påverkar utveckling*……...15
7.5 *Glömska och välvilja*……...15

8 Avgränsning…….....16

9 Undersökning…….....16

10 Undersökningens resultat…….....16-19
10.1 *Disposition*…….....16
10.2 *Memoria, framförandet*……..... 16-17
10.3 *Oönskat kroppsspråk försvann* 17
10.4 *Nervositeten minskade*…… 17-18
10.5 *Nöjda – missnöjda*…….....18
10.6 *Har betygen påverkats?*.....18
10.7 *Har relationerna och självförtroendet påverkats?*.....18-19
10.8 *Blev eleverna bättre problemlösare*……..19
10.9 *Skärptes deras uppmärksamhet?*.....19
10.11 *Blev eleverna bättre tänkare?*.....19

11 Diskussion……..19-22
11.1 *Nyttigt ämne, självförtroende*……..19-21
11.2 *Inte alla lär sig för livet men många*……21
11.3 *Bieffekter*……...21
11.4 *Duktiga elever – ängsliga elever, demokratisk fostran, elitämne* …...21
11.5 *Retorikens betydelse för demokratin. Att granska kritiskt*……...22
11.6 *Ett verktyg*……22

12 Slutsats…….22-24
12.1 *Retorik nyttigt*…….23-24

13 Källförteckning…….....25

14 Metareflektioner……26
14.1Frågor som kanske borde varit med…….26

Bilaga 1, Enkät…….

Bilaga 2, Sammanställning av enkätsvar…….

Bilaga 3, Retorikkurs…….

1 Inledning:

Retorikstudier öppnar möjligheter i livet, när det gäller kommunikation och psykologi. Vi lär oss en del intressanta saker om oss själva och andra. Några av oss tycker också att vi förbättrar vår livskvalitet, våra relationer och vår syn på omvärlden genom den klokhet som vi kan uppleva att insikterna i den retoriska kunskapen ger oss.

Vi kan luta oss mot de tankar, råd och regler som kända retoriker och filosofer skapade för mer än 2000 år sedan, retoriker som Aristoteles, Quintilianus, Isokrates och Cicero.

Retoriken har ett omedelbart syfte att lära oss det bästa sättet att skapa föredrag och tal på. Partesmodellen och topikläran är exempel på retorikens hjälpmedel, som leder oss i rätt riktning och gör det roligare och lättare att planera vad vi vill säga. Regler i t ex artikulation, röstvariation och kroppsspråk lär oss att framträda säkrare. Vi kan höja våra alsters konstnärlighet med bland annat pausering och betoning på vissa ord. Allt tillsammans med syfte att göra budskapet mer effektivt.

Är det så att retoriken förutom att göra budskapen mer effektiva, också har ett indirekt och större syfte, att den är till hjälp vid lärande över huvud taget? Topikläran är ett instrument man inte kan undgå att utnyttja om man vill ha svar på något. Genom retoriken lär vi oss också perspektivbyte, som lär oss att se andras inställning på ett mer omedelbart sätt. Om man lär sig att se problem från olika håll, kan man kanske sätta sig in i och förstå andra människor, deras livsvillkor och synsätt lättare. Då kanske chansen att man blir en bättre samhällsmedborgare ur ett demokratiskt perspektiv ökar. För att kunna tillvarata sina medborgerliga rättigheter, måste man också kunna och våga tala och retoriken lär oss det.

Jag tycker det är intressant att undersöka vilken nytta eleverna själva anser sig ha av retorikstudierna. Flera retoriklärare har yttrat sig i frågan och verkar euforiska över sina elevers resultat. I Amerika har man haft ”speech” på schemat i många år och många av oss har nog upplevelser av att svenska ungdomar uppfattats som blyga, försagda och tillbakadragna i jämförelse med de amerikanska, frimodiga ungdomarna, som kanske ställt sig upp och talat i sin bänk en gång varje dag sedan första klass i småskolan.

I näringslivet prioriteras kommunikation. Många företag skickar sina anställda på dyra kurser, så att de ska lära sig hålla i presentationer på bästa tänkbara sätt. På många gymnasieskolor i Europa har man nu retorik och presentationsteknik på schemat och i en framtid kommer svenska ungdomar att konkurrera med ungdomar från andra länder om

attraktiva jobb och förmåner. Då är det en fördel att kunna hävda sig muntligt. I USA har man till och med infört *lyssnandet* som en grundläggande kommunikationsfärdighet. Det är hög tid att vi också erbjuder ungdomar retorik på schemat. De skulle bli modigare, våga yttra sig, få större självförtroende, ett psykologiskt försprång i olika sammanhang. Kanske det minskade intresset för politik bland ungdomar skulle vända, om de fick lära sig att argumentera.

Skolverket gjorde en utvärdering 1998, där man fann att elever inte har lärt sig att ha en kritisk inställning till information. Läroplanen innehåller påbud som ”*eleven utvecklar ett kritiskt förhållningssätt till olika informationskällor”,* ”*elevens ska kunna sammanställa, bearbeta, granska och värdera uppgifter och åsikter från olika källor och opinionsbildare”* och *”Eleven ska kunna reflektera över hur information och propaganda har använts förr och används idag som ett medel för påverkan.”* Det sista citatet gäller ämnet historia i årskurs 9. Att fokusera på språket och olika infallsvinklar, att vrida och vända på argument och analysera text är ju vad retoriken sysslar med. Därför är retorikutbildning allmänintressant. Det är dessa tankar, som gör att jag tror att det kan vara intressant att visa en undersökning, där eleverna själva uttalat sig. Det är viktigt för mig, det är viktigt för elever, för näringslivet, för blivande retorikkonsulter, ja för alla, att fokusera på retorik i skolan. Det talade ordet blir allt viktigare. Kommunikation är ett honnörsord i näringslivet, en viktig egenskap som efterfrågas vid anställningsintervjuer. Lärare och retorikkonsulter behöver en marknad och Sverige behöver pigga ungdomar, som vågar och kan uttrycka sig och förstå processer av olika slag i samhället.

1.1 De grekiska benämningarna såsom de används i denna uppsats

Actio = framförande
Elocutio = språkdräkt, språkanpassning
Etos = karaktär, roll, persona
Fronesis = handlingsklokhet
Intellectio = förarbete för ett tal (Vilken publik, lokal, vilka förutsättningar?)
Inventio = leta material och innehåll till talet
Memoria = öva på talet och uppfinna minnesregler
Partesmodellen = ändamålsenlig mall att använda när man skapar tal
Substantivsjuka = man använder substantiv i formuleringar i stället för verb
Topikläran = konsten att hitta ”platser”, ”mötesplatser”, ”fyndplatser”
Trial and errormetoden = man prövar och misslyckas och lär sig av misstagen
Vir bonus = en god samhällsmedborgare

2. Syfte och frågeställningar

Jag var nyfiken på hur en grupp gymnasieelever värderade sin retorikkurs (se bil.3) efter avslutade studier. Vilken nytta upplever de själva att de har av sin kurs i sin övriga utbildning och när de gör presentationer i andra ämnen? Genom en anonym enkät hoppades jag få reda på det. Att enkäten skulle vara anonym var en självklarhet. De skulle kunna skriva precis vad de ville och tyckte utan att bli igenkända av någon lärare. **Min hypotes var: Elever som gått en retorikkurs har nytta av den i sin övriga utbildning**. Med nytta menar jag att de har hjälp av kunskapen när de söker information, när de lär sig nya saker, när de framför något muntligt. De har lärt sig en teknik för att snabbt hämta kunskap och veta i vilken ordning den ska sättas samman och hur den ska presenteras. Med nytta menar jag också att de vinner fördelar; får bättre betyg, blir uppmärksammade, snappar upp dolda budskap som kroppsspråket avslöjar mm. Jag stödjer min hypotes på enkäten och på teorier hos Aristoteles, Quintilianus och Isokrates om att retoriken är till hjälp i övrig utbildning. Min infallsvinkel blev: **Upplever eleverna att de har nytta av den retorikkurs de gått, när de gör presentationer i andra ämnen?** Med nytta menar jag här att deras muntliga framföranden i andra ämnen blir så bra, så att de känner att vad de lärt sig och använt gör deras föredrag bra.

Man kan ju tycka att det är självklart att en kurs ska ge kunskap, annars kan den läggas ner. Faktum är dock att det finns elever som lär sig för stunden och då fungerar inte retorikkunskapen som det verktyg att plocka fram automatiskt vid andra utbildningstillfällen.

Min undersökning utgår från ett antagande om att koppling finns mellan retorikstudier och utveckling mot en god samhällsmedborgare, att retoriken är ett hjälpmedel i demokratisk fostran. Jag ville se om det skymtade fram något, som tydde på det hos eleverna men det var inget jag förväntade mig ett säkert svar på. För kort tid hade förflutit. **Syns något spår av att en process startat mot vir bonus?** Denna fråga följer med under arbetets gång men jag förväntar mig inget svar. Jag vill inte kalla den forskningsfråga men jag diskuterar kring den. Eftersom det är en process att bli en god samhällsmedborgare, måste ju själva processen starta vid någon tidpunkt. Är det vid första retoriklektionen och är det något som sker tyst och försiktigt, en enda god tanke första gången, som åtföljs av flera senare? Någon direkt fråga om vir-bonus fanns inte heller i enkäten.

Frågorna, som ställdes till eleverna återfinns i enkäten (bil.1).

3. Bakgrund

Retorikkurs A på NT-gymnasiet i Järfälla består av 40 klocktimmar och kan väljas som individuellt val i årskurs 2 och 3. Kurs B består av ytterligare 40 timmar. Varje kurs ger 50 poäng. Det är huvudsakligen en praktisk kurs, som börjar med lätta muntliga övningar i små grupper och snart övergår i kortare tal inför hela gruppen. För varje tal ökar sedan svårighetsgraden, komponenter tillkommer. I kursen ingår också teoretiska inslag som textanalyser av kända tal och några kapitel ur Kurt Johannessons bok Retorik eller Konsten att övertyga. Eleverna känner till vad etos logos, patos är. De känner till vad anafor, epifor och metafor är. De känner till Aristoteles, Quintilianus och Demostenes.
Elevantalet brukar vara 25-27 i varje kurs A, färre i kurs B.

4 Teorier

4.1 Fallenhet - skolning

Behövs verkligen undervisningen i talekonsten eller räcker det med att vara naturlig och använda sig av den fallenhet man har, vilket så många lärare anser? Denna fråga presenterar Quintilianus i sin bok *Den fulländade talaren*, bok 2, s 46. Han menar att vissa lärare anser att inspiration och metaforer infinner sig spontant, talaren får inspiration i stunden, i ögonblicket och att det räcker. Quintilianus anser dock att det är att göra sina elever en otjänst att inte lära ut de nödvändiga mallar för olika tals uppbyggnad till sina elever. När det gäller fallenhet och skolning, vad som betyder mest, säger han att den fulländade talaren får man bara fram genom att förena de två.

1.” *Jag vet att man också frågar om det är fallenheten eller skolningen som betyder mest för talekonsten. Eftersom den fulländade talaren bara kan frambringas av dem båda i förening har denna fråga inget med vår uppgift att göra, men jag tror ändå att det är av stor vikt vilken fråga vi här ställer oss”.*

2. *”Om dessa båda förutsättningar fullständigt skils från varandra kommer fallenheten att räcka långt även utan skolningen, medan skolningen utan fallenheten inte kommer att förmå något alls. Går de jämspelta sida vid sida tror jag att fallenheten, åtminstone hos de medelmåttigt begåvade, säkerligen fortfarande betyder mest, men att de fulländade talarna måste ha mer av skolning*

än av fallenhet, alldeles som inte ens den duktigaste bonde kan vara till nytta för ofruktbar jord. Om jorden är bördig kommer något nyttigt att växa även utan att någon odlar den. I bördig jord kommer emellertid odlaren att få fram en bättre avkastning än den goda jorden i sig." (Quintilianus s 50-51)

Andemeningen i Quintilianus ord ovan punkt 2 tolkar jag som följer:
Talaren är inget utan sin fallenhet och fallenheten har ett värde även utan skolning men de bästa talen får man genom både fallenhet och skolning. Denna teori låter rimlig. En talare med fallenhet kan fängsla sin publik och ha tur några gånger men blir så mycket bättre i längden med skolning. Därför behövs retoriken. Eleverna i min undersökning har skolats i retorik och undersökningen ger kanske svar på om Quintilianus har rätt.

4.2 Den goda samhällsmedborgaren, handlingsklokhet

Retoriken är nyttig för vårt lärande, när det gäller mer än retorik. Retoriken kan göra oss till goda samhällsmedborgare.

Enligt Aristoteles är människan en samhällsvarelse och samhällskonsten den högsta form av "konstruktiv kunnighet" (Nikomachiska etiken s 21). Aristoteles menar att samhällskonst och etik har lika värde. Man kan inte vara god eller klok ensam utan bara i förhållande till andra människor i sin omedelbara närhet och i samhället. Samhällskonsten går ut på att handla i förhållande till andra människor. Ärlighet, godhet, vänlighet tränas i förhållande till andra, alltså danas karaktären i samhället och man fostras till en god samhällsmedborgare och det viktigaste verktyget är retoriken (Nikomachiska etiken, första boken). Vi överväger först och handlar sedan med språket. Den, som handlar med fronesis, praktisk klokhet, överväger på ett klokt sätt. Överväganden är samtal en människa har med sig själv och handlingsklokhet, som följer på det, vinner gehör i samhället enligt dem som tror att retoriken föder goda samhällsmedborgare. Detta är en etisk bildning, som genomsyrar retoriken och som vi får parallellt med retorikens omedelbara syfte, att lära oss övertyga. Det ingår på ett logiskt sätt jämsides och därför måste retoriken anses nyttig. Aristoteles anser att det är mer naturligt att tro det som är sant eller gott än det som är falskt och ont och Quintilianus anser att det goda övertygar bättre. För att övertyga optimalt bör man vara en god människa och retoriken lär oss att bli goda talare och goda samhällsmedborgare.

4.3 Handla med språket

Enligt Isokrates tänker vi med hjälp av språket. Om vi kan beskriva på många sätt, leder det till fler handlingsmöjligheter, när det gäller att lösa problem (ur Antidosis). Att beskriva och att krydda sitt språk med metaforer och andra stilfigurer lär man sig i retoriken. Att smycka sitt tal genom att måla upp bilder, som höjer det man vill säga konstnärligt och påverkar lyssnarnas tankar och känslor lär vi oss i *elocutio,* en av delarna i *partesmodellen.* Isokrates menar att man måste anstränga sig hårt i talekonsten och bygga upp sitt etos genom goda argument och mycket övervägande (ur Antidosis). Då vinner man en publik. Man kan inte lita på tur och fallenhet. Isokrates förmåga att ge förståelse för båda sidor i en argumentation, kan ge mycket tillbaka, en nyttig kunskap vi lär oss i retoriken. Han är också emot svulstighet och överdrifter i språket och det lär vi oss i avsnitten elocutio och intellectio, där vi anpassar språket samt funderar ut lämpligt upplägg för en viss publik, plats och situation. Det här är nyttig kunskap, som eleverna får lära sig i retoriken och har nytta av i annan utbildning.

4.4 Retorik – en väg mot att bli en god samhällsmedborgare?

Eleverna möter partesmodellen i början av kursen. Den är ändamålsenligt uppbyggd och ska generera bra tal. Blir detta fröet till att de senare vågar göra sin röst hörd på olika platser och att det i förlängningen danar dem till goda samhällsmedborgare, som kommer att ge goda förslag via goda tankar, som leder till kloka beslut för människor? I så fall skulle retorik vara nyttig för eleverna. Det kan dock vara rimligt att tro att några elever kommer att använda sina kunskaper till ”det onda talet”. Några elever har kanske inte lärt sig något alls, därför att de inte kunde ta det till sig. Andra kanske inte lärde sig något av retoriken, därför att de redan hade en insikt och klarade sig bra ändå. Det var inget nytt för dem. Pedagogen kanske inte räckte till att förmå någon elev med extrem talängslan att utvecklas och våga.

4.5 Viljan och behovet att övertyga stimulerar till större allmänbildning

Om vi vill och har behov av att övertyga, stimuleras vi till vidare allmänbildning. Denna tanke verkar rimlig och skulle, om den är sann, vara ett bevis för att retorik är nyttig i övrig utbildning. När vi ska argumentera väl, måste vi övertyga och för att göra det, måste vi överväga, se problem från olika sidor, välja våra ord och vårt framställningssätt väl, vilket retoriken lär oss. Det ger oss också mer kunskap om själva ämnena vi ska tala om eller lyssna till, alltså blir retoriken nyttig i övrig utbildning. Man kan dock ifrågasätta, om alla människor i sin natur har en inbyggd vilja och ett behov att övertyga.

4.6 Nyttan i andra ämnen

Topikerna vad, vem, när, var, hur, varför och med hjälp av vad är ju en grund att använda i andra ämnen. Genom att svara på frågorna växer ett föredrag fram i vilket ämne som helst. Eleverna upptäcker att de kan ta sig an uppgiften i ett annat ämne på så sätt och sedan gå vidare med annat i topikläran och partesmodellen. Det är på det sättet retorikkunskapen blir användbar i andra ämnen och ytterligare förfinad genom actio och elocutio. Då form och agerande samspelar, kan läraren uppleva den skolade eleven som mer kunnig i ämnet, vilket eleven har nytta av. Det fungerar också så att eleven kan använda sig av topikläran och partesmodellen vid inlärning i andra ämnen. Nyttjandet av retoriken blir till nytta i andra ämnen, då eleven lär sig nytt. För att finna uppslag, när man ska ”forska” om något, topikerna hjälper oss att vrida och vända på argument, att undersöka och titta på nya saker och i tal och anföranden av olika slag.

4.7 *Några nutida retoriklärares uttalanden*

Några nutida retoriklärare har i olika artiklar gett uttryck för hur nyttig retoriken är. **Karin Beronius** menar i Peter Ström-Søebergs artikel Retoriska mirakel i Älvdalen (2002) att arbetet med retoriken samtidigt innebär att man arbetar för demokratin. ”*Vi kan ju fråga oss om vi verkligen har en reellt fungerande demokrati så länge inte medborgarna vill, vågar eller kan använda det talade ordet, därför att de inte fått lära sig hur man gör*! *Hur bär då vägen fram till att vilja, våga och kunna yttra sig fritt?”* frågar hon (s 27). Hon menar också att eleverna lär sig lyssna, lär sig ge positiv respons, blir mer lyhörda och utvecklar sin empatiska förmåga under retorikstudierna.

Monica Ekenvall menar att målet med retoriken är något mycket större än att lära sig talekonst. Det är också bildning och demokrati. Eleverna skall kunna argumentera och debattera och ta vara på sina demokratiska rättigheter. Då eleverna kritiskt granskar sina egna och andras tal med den bakgrund och insikt de så småningom får, vidgas deras syn och deras liv.

”*Elever som läser retorik blir bättre i alla ämnen”*, hävdar hon i Hanna Sofia Öbergs artikel *Ge alla elever retorik*!(Öberg, 2004; 2; 39-40). De vågar ta till orda och blir hörda.

Thomas Hageros presenterar i artikeln Retorik som kritiskt granskande (Hageros 2000) tanken att retorik är långt mer än framförandeteknik – det är också ett hantverk som kan hjälpa skolorna att leva upp till läroplanernas mål, inte bara inom svenskämnet. Retoriken är

lika mycket ”konsten att granska kritiskt” och lämpar sig för skolämnen som samhällskunskap och historia, menar han.

5 Metod och material

5.1 Enkät

Jag har med hjälp av ett anonymt frågeformulär låtit intervjua retorikelever, som gått kursen de senaste två åren. (Se bil.1) Jag ville att alla som studerat retorik på skolan, skulle delta. Enkäten skulle vara anonym, så att eleverna kunde svara ärligt och känna sig bekväma utan att bli igenkända av någon lärare. Frågorna ställdes på ett sådant sätt att eleverna skulle motivera och förklara varför de gjort sina val bland alternativen på frågeformuläret. Det fanns både alternativfrågor och öppna frågor. Jag ville veta vad de hade använt sig av från kursinnehållet, när de **planerade** sina övriga tal i andra ämnen. Jag ville även få kunskap om vilken nytta de hade haft av det som de lärt sig när det gällde **framförandet** samt om de ansåg att retorikstudierna hade gynnat dem på andra sätt. Jag ville ha reda på om retoriken hade ”långtidsverkan”. Med det menar jag om det är som med bilkörning. Man kan det men om man inte kört på en tid, känns det ovant men det går lätt att ”fräscha upp” kunskapen. Jag menar alltså tiden direkt efter kursens slut och framåt, helst på livstid, men det kan jag ju av naturliga skäl inte kontrollera.

5.2 Kvantitativ och kvalitativ metod

Jag har använt mig av både kvantitativ och kvalitativ metod och formulerat en hypotes om elevernas uppfattning av nyttan med retorik. Genom den kvantitativa analysen av undersökningen ville jag få svar på frågan om hur stor andel av eleverna, som ansåg sig ha haft nytta av retorikundervisning på olika sätt, när de gör presentationer i andra ämnen. Jag har delat in undersökningen i tre faser; planeringsfasen, insamlingsfasen och analysfasen. Min metod har också varit kvalitativ i den bemärkelsen att jag försöker ta reda på hur de upplever att de lyckats som talare och vad de gett sig själva för kompetens via retorikkursen och fått ut av den.

I min enkät svarade 50 elever på ett antal frågor, flervalsfrågor och öppna frågor. Samtliga 50 elever har deltagit i undersökningen. Majoriteten av frågorna har besvarats. En minoritet av eleverna har dock valt att inte besvara samtliga frågor. Endast en elev mindes inte vilka muntliga presentationer han eller hon gjort och om han eller hon varit nöjd eller missnöjd.

Det var säkert svårt för eleverna att yttra sig om de blivit bättre tänkare, problemlösare eller fått bättre relationer, då ju kursen bara pågått en termin. Kursen har kanske också varit för kort för att man ska kunna avgöra, om eleverna hunnit tillägna sig någon dos av de egenskaper, som kännetecknar den goda samhällsmedborgaren.

6 Val av frågeställningar i enkäten

6.1 Bättre iakttagare, problemlösare, bättre relationer?

När jag utformade enkäten (se bilaga 3) var det viktigt att få med om eleverna ansåg sig ha blivit bättre iakttagare, när andra människor talade. Om de blivit bättre iakttagare, så skulle det vara till stor nytta. Att bli bättre iakttagare kan leda till att man också tolkar sin omgivning snabbare. Det kan man ha stor nytta av, både i affärslivet och privat, ja i alla sammanhang.

En intressant fråga var om de hade utvecklats på andra områden; blivit bättre problemlösare, bättre tänkare och fått bättre relationer, det jag menat med oväntade bieffekter. Det var naturligtvis svåra frågor att få svar på. Det var bara ett fåtal som svarat att de blivit något bättre problemlösare och då hållit sig till retoriksfären, någon nämner avläsning av kroppsspråk och ”inse läget”.

6.2 Nervositet?

Frågorna om nervositet kändes angeläget att ställa. Jag var nyfiken på om den hade minskat och det skulle framgå av deras svar i frågeformuläret. För att kunna delta i debatten, måste man våga göra sin röst hörd. Då tillvaratar man sina demokratiska rättigheter. Det är då nödvändigt att inte vara alltför nervös. Att ta samhällsansvar är att göra sin röst hörd. Att delta i det gemensamma överläggandet i olika sammanhang, där samhällsbeslut fattas eller påverkas är viktigt. Genom att öva olika tal i retoriken, tror jag att man kan arbeta bort sin nervositet. Retoriken blir då nyttig.

6.3 Nöjda – missnöjda?

Även hur nöjda – missnöjda de var med de presentationer de gjort, kändes naturligt att fråga om. Där skulle deras svar eventuellt kunna ge en vink om att de hade lärt sig något. Man får väl anta att om de varit nöjda med sin insats, har det gått bra och om det gått bra, så har de antagligen tagit till sig partesmodellen. Om de varit mycket nöjda med sina prestationer, skulle det kunna innebära att de tyckt att de fått lära sig något användbart. Naturligtvis kunde det ha andra orsaker. De kanske hade mognat under tiden kursen pågick och blivit erfarna i

interaktion med andra människor. Det eller annat hade kanske gjort dem mer utåtriktade och mindre nervösa. Om de är nöjda med sina presentationer behöver ju inte betyda att de blivit bättre, att publiken också är nöjd. Om man tycker sig ha fått publikens bifall, borde det vara så, att man gjort en hygglig presentation, att korrelation råder mellan upplevd situation och verklighet. Interaktion med varandra lär sig eleverna också i retoriken.

6.4 Högre betyg? Actio

Frågan om de trodde att de fått högre betyg i något annat ämne genom sitt säkra agerande under olika muntliga uppgifter, är betydelsefull. Actio är viktigt, det är vad publiken ser. Att kunna sitt tal, ger oftast ett säkrare kroppsspråk och att ha slipat bort sina ”darlings” och ha förstått vikten vid ögonkontakt och harmoniska gester ökar kvaliteten. Etos, logos och patos har ju självfallet också alltid sin betydelse.

Om de upplevde att de hade fått högre betyg i andra ämnen på grund av retoriken, så skulle det betyda att de tagit med sig retorikkunskapen till nästa klassrum, när de presenterat något annat ämnesfält. Om man tolkar detta i vidare bemärkelse, innebär det att retoriken används till annat lärande. Då blir retoriken nyttig för annan kunskap. Det blir ett första steg mot denna tanke, om retoriken lämnar spår på så sätt, att den ger avtryck i de kurser som äger rum direkt efter retorikkursen.

Jag kan inte bevisa att elevernas presentationer blir bättre men deras upplevelse av att de blivit bättre kan redovisas.

Låt oss föreställa oss att en elev gjort en utmärkt presentation i ett annat ämne och använt sig av retorikens konst. För läraren, som lyssnar, ser det ut som om eleven kan sitt ämne bättre än kamraten som inte studerat retorik. Retorikeleven uppträder säkert och har strukturerat sitt ämne väl. Eleven själv är övertygad om att det är retorikens förtjänst att mottagandet blir så positivt. Efteråt bekräftar läraren retorikeleven extra mycket med lovord och leenden. Eleven påverkas positivt och läser därefter på läxorna mer, blir bättre i ämnet och får högre betyg. Denna ”pingpongeffekt” kan vara orsak till att man inte säkert kan säga, vad som lett till det högre betyget men troligt är att retorikkunskapen varit inblandad i initialskedet.

Då eleven strukturerat sitt ämne väl, bidrar det till klarhet för eleven själv, vilket underlättar inlärning. Eleven kan mer. Retoriken är på så sätt till nytta vid inlärning.

7 Eventuella felkällor och svagheter hos enkäten

7.1 Var enkäten rätt ifylld? Fanns det annat, som påverkat?

Jag tar här upp olika saker som kan ha påverkat svaren i enkäten.

Enkäten kanske inte har fyllts i rätt. Någon kanske bara har kryssat i litet hur som hels, inte orkat engagera sig i frågorna.

Det kan vara så att det inte är själva retorikkursen som på alla punkter har påverkat eleverna till de resultat de tycker sig ha uppnått, åtminstone inte enbart retorikkursen. Eleverna har tolkat olika. Några elever tänkte på matematik när de såg ordet problemlösare. Det gällde frågan om de blivit bättre problemlösare.

7.2 Var de duktiga redan före kursen?

Många elever med höga betyg väljer att studera ämnet retorik. Dessa kan lätt få ett MVG och samtidigt lära sig något användbart. Några kanske gjorde förhållandevis bra presentationer redan innan de börjat i retorikkursen.

En annan sak som kan ha påverkat resultatet är att de förvärvade retorikkunskaperna har införlivats i eleverna, har blivit en del av dem, så de kan inte avgöra om retoriken påverkat dem eller inte och i vilken utsträckning i så fall.

7.3 Verbala elever?

En elev som har svårt för att uttrycka sig eller har svårt att formulera tankar, ger kanske korta svar eller inga alls. Andra är mer verbala och kan och vågar uttrycka mer och är utförligare i sina svar. Några elever med stor pliktkänsla gentemot resultatet besvarar enkäten noggrannare. Därför blir svaren olika långa.

7.4 Annat som påverkar utveckling

Mellan 16 och 18 års ålder inträffar annat i livet som gör dem till bättre problemlösare, tänkare etc. Flickvänner, pojkvänner, separation från föräldrar, föräldrars skilsmässor, ökad beläsenhet, naturlig mognad, de håller på att bli vuxna, därför svårt att avgöra vad som påverkat dem när det gäller problemlösning. Livserfarenhet lär oss lösa problem. Retoriken kan hjälpa till ibland.

7.5 Glömska och välvilja

Några har under enkätbesvarandet glömt några presentationer de gjort och inte fått med dessa. Några kanske ville vara välvilligt inställda och har svarat extra inställsamt. Så är vi människor ibland. Vi vill göra så bra ifrån oss som möjligt.

8 Avgränsning

Då detta är en B-uppsats på 5 poäng, har jag valt att begränsa undersökningen till de elever som gick kursen ht 2004 och de som gick den ht 2005 – alltså de elever som finns på skolan nu, vt 2006, 50 elever.

9 Undersökning

Enkäten (se bil 1) handlade om vad de tagit till sig av kursen, vad de hade använt sig av i andra ämnens muntliga presentationer, hur nervösa de varit, hur nöjda de varit med sina övriga presentationer efter retorikkursen, om de upplevde att de fått högre betyg i andra ämnen på grund av kursen eller utvecklats på andra sätt genom kursen. Elevernas klassföreståndare ombesörjde distribueringen.

10 Undersökningens resultat

En sammanställning av resultaten återfinns i bilaga 2.
42 av **50** elever har använt sig av retorikkunskaperna, när de har **planerat** sina övriga tal i andra ämnen efter kursens slut, då främst **dispositio**, dvs strukturen, inledning och återknytning med inledningen på slutet. Även **memoria** har tagits upp. Resultatet är alltså att eleverna har tagit till sig retorikundervisningen, när det gäller att planera sina övriga tal, som gäller andra ämnen. Det har haft nytta av den.

10.1 Disposition

Eleverna har använt sig av dispositiodelen. Den har så stor del i talens innehåll, är själva stommen. Innehållet i de tal man ska framföra ska ju ordnas på det mest ändamålsenliga sättet för att nå lyssnarna och det ser ut som om eleverna känt en trygghet i att lära sig det. De upplever att vad de lärt sig om att **strukturera** olika tal, sitter kvar.

10.2 Memoria, framförandet

Att öva och memorera har de helt enkelt lärt sig genom ”trial and errormetoden”. Eleverna uppgav att de har lärt sig att de måste öva för att talen ska bli bra. Ju mer förtrogna de är med texten, desto mer kan de ägna sig åt att se på publiken, röra sig obehindrat, le segervisst och övertygande, alltså utstråla större säkerhet. Memoria ingick som en del av partesmodellen i

elevernas teoriundervisning. De uppgav att de var mer nöjda med de tal de hade övat tillräckligt, enligt enkäten. Av de 8 som inte svarat jakande har 2 inte svarat alls och 6 svarat nej. Om dessa inte använt sig av retoriken i planerandet på grund av att de redan behärskat området eller använt en annan modell eller inte lärt sig något alls, får vi inte veta genom enkäten. Det svarar inte enkäten på. Någon sådan följdfråga fanns inte.

När det gäller **framförandet**, visar enkäten också att **45 av 50** använt sig av vad de lärt sig. De nämner kroppsspråk, mimik och ögonkontakt, obundenhet av manus, taltempo och konstpauser. När det gäller framförandet visar enkäten att de upplever att de kunskaperna sitter kvar. De har förbättrat sitt agerande och det har troligen införlivats i deras medvetande och med deras personer. Begreppet **actio** och vad det står för, har de tagit till sig.
Av de 5, som inte har använt sig av reglerna och tipsen gällande framförandet, har 2 inte svarat och dessa och de övriga 3 kanske kunde dem redan före kursen eller så kan anledningen vara att några saknade fallenhet och inte kunnat lära sig dem, kanske av rädsla. Det kan också ha berott på brister i undervisningen Det framgår av de enskilda elevsvaren, att några har varit mycket nervösa, retoriken har inte kunnat hjälpa dem helt under de 40 timmarna. Är det dessa elever som uppgivit att de inte använt sig av tipsen?

10.3 Oönskat kroppsspråk försvann

Eleverna nämner i enkäten att de blivit av med oönskat kroppsspråk. Flera har nämnt att de ser på sina klasskamrater som inte har läst retorik, att de själva i förhållande till dem, gör bättre presentationer genom att ha befriat sig från kroppsliga och verbala ”hyss”. I en presentation utan ”darlings” blir framställningen mer framkomlig och ”ren” för lyssnaren. Eleverna känner sig glada för den vinsten. Det avspeglas i enkätsvaren. Att de ser skillnad mellan dem som gått retorikkursen och dem som inte gått den, skulle kunna vara ett belägg för att retoriken är nyttig. Då är det troligt att också den övriga publiken skattar retorikeleverna som bättre talare. Då har retorikkunskapen varit till nytta.

10.4 Nervositeten minskade

När det gäller **nervositet,** visar enkäten, att de flesta (**33 av 50**) fortfarande var litet nervösa**,** (ett fåtal bland dessa, ganska nervösa) vilket är naturligt och sunt och bidrar till skärpa, enligt de flesta läroböcker i retorik. Denna nervositet brukar inte märkas, under förutsättning att talaren är väl förberedd. Det menar också eleverna i enkäten, både som talare och som

åskådare. Orsaken till att nervositeten bara markerats vid ”litet nervös”, har att göra med att eleverna övat, enligt enkäten.

Enkätsvaren visar, att eleverna varit nervösa, innan de kommit fram och så fort de börjat tala, har nervositeten släppt. Att nervositeten minskat, ger en stor vinst för den enskilde eleven.

10.5 Nöjda - missnöjda

När det gäller om eleverna varit **nöjda - missnöjda** med sina tal, visar det sig att **114** av **211** föredrag gått mycket bra och talarna har varit **mycket nöjda**

Då det gällt de elever som bara varit **ganska nöjda** med sina föredrag (**93** föredrag), visade det sig att de angav som skäl att de inte varit tillräckligt förberedda och att dessa föredrag gällt ämnena biologi och kemi. Dessa föredrag var till större delen byggda på fakta och var kanske inte lika lätta att göra något konstfullt av som svenskan och historian (min reflektion). Några elever uppgav också att de hade arbetat med powerpointteknik och då ligger inte huvudvikten på talarens agerande.

Här märks tydligt att eleverna själva fått insikten att för lite övning på talet ger minskad utdelning i tillfredsställelse, en nyttig insikt.

10.6 Har betygen påverkats?

Det är intressant att se att **41 av 50 elever** tror att retorikkunskaperna har **påverkat betygen** i andra ämnen. Att actio alltid ansetts viktig i den retoriska traditionen får ju aktualitet här. Givetvis är actio en frukt av samspelet med de övriga partesdelarna men det är actio som är synligt och ett bra actio går inte att frambringa, om inte föredraget ”sitter”.

Det verkar som om eleverna skulle ha blivit medvetna om vad övning (memorering), ögonkontakt och avspändhet betyder för säkerheten och kvaliteten. Att man kan agera friare, när man behärskar sitt föredrags innehåll, som man planerat väl.

10.7 Har relationerna och självförtroendet påverkats?

När det gäller frågan om retorikkursen påverkat **relationerna** till klasskamrater och lärare, visar undersökningen följande: Cirka hälften anser att den inte påverkat och cirka hälften anser att den har påverkat, främst då relationerna i retorikgruppen. Man har träffat nya kamrater från andra klasser här. Några elever säger att de har blivit öppnare, litet säkrare och vågar ta kontakt på ett nytt sätt med andra.

Här kan de upptäcka senare att kursen ger effekt längre fram i livet men att det inte går att härleda till retorikkursen direkt. Den kan ändå ha haft betydelse men det kan enkäten inte mäta nu.

10.8 Blev eleverna bättre problemlösare?

När det gäller om man blivit en **bättre problemlösare eller inte, svarar 32 nej och 16 ja.** De som svarat ja, nämner att de blivit bättre på att läsa av kroppsspråk och blivit litet modigare. De flesta anser att retorik **inte** har förbättrat förmågan att lösa problem.

10.9 Skärptes deras uppmärksamhet?

Att **uppmärksamheten** hos eleverna **skärpts,** när det gäller att **bedöma tal** och **uppfatta kommunikationssituationer**, svarar en majoritet att det förhåller sig på det viset.
Det är en rolig och nyttig upplevelse att märka att man kan bedöma en talare, ett samtal, att man äger verktyg att bedöma – berömma eller förkasta. Det ger respons på att man lärt sig något på kursen och uppfattar mer än den vanlige iakttagaren, som inte är förtrogen med retorikens psykologiska område. Naturligtvis finns det icke retorikskolade iakttagare med lika stor perceptionsförmåga som retorikeleverna påstår sig ha erövrat via retoriken. Det är dock retorikelevernas upplevelse av vad retoriken gett dem som jag har undersökt. De som blivit bättre iakttagare har ju faktiskt också förändrats något som människor, vilket är en vinst.

10.10 Blev eleverna bättre tänkare?

Till sist: Eleverna menar att det **inte** finns något **samband** mellan retorikkursen och att bli **en bättre tänkare**, visar min enkät. De som svarat ”något”, begränsar sig till tänkandet inom argumentation och retorik. Om några har blivit bättre tänkare inom argumentation och retorik, så är det gott så. Det bidrar till nyttan och är av vikt när man ska skapa presentationer.

11 Diskussion

11.1 Nyttigt ämne, självförtroende

Av resultaten framgick att eleverna upplever retoriken som ett nyttigt ämne, eftersom de får en praktisk färdighet, som de kan använda sig av vid presentationer i andra ämnen. Man blir invigd i psykologiska regler. Jag menar innebörden i etos, logos, patos och att det finns uttänkta mallar, som är bra. Partesmodellen och mallen för argumenterande tal är exempel på psykologiska regler. Man lär sig också att rensa bort sådant som är till förfång för en i

kommunikationssituationen. Man mäter vad man lärt sig genom att inse att man inte längre är så rädd för att tala inför en grupp. Man skapar sina presentationer med större lätthet, därför att man har lärt sig mallar och frågeställningar, som gör att föredraget växer fram. Genom talträning, insikt i strukturens betydelse och agerandets villkor blir man en säkrare person, upplever man. Eleverna har fått ett större självförtroende, när det gäller presentationer, säger de. Självklart får man ett större självförtroende när man känner att man lär sig behärska nya saker, speciellt en sådan här sak som att tala inför en grupp på ett intressant sätt. Om man får större självförtroende, när det gäller presentationer, så tror jag att detta kan medföra positiva bieffekter. Man kanske blir en öppnare person när rädslan minskar, man kanske inser saker man inte insåg tidigare, som man får ”på köpet” när man ”läser av” människor med större träffsäkerhet. Det går naturligtvis inte att påstå att man bli en öppnare person av retoriken men de elever som säger sig uppleva det, får vi tro på.

Jag kan i min uppsats inte bevisa att elevernas presentationer blir bättre men att deras upplevelse av att de blivit bättre går att säga.

11.2 Inte alla lär sig för livet men många

Man kan ju tycka att det skulle vara självklart att en kurs ska ge vad den utlovar, att elever ska bli bättre, annars borde ju en kurs läggas ned.

Det är inte helt självklart. Ibland händer det att elever är mycket duktiga under en kurs men senare, när de ska använda sig av vad de lärt sig i ett annat sammanhang, visar det sig att de verkar ha glömt allting. Ett exempel är att somliga kan efter kursen återgå till ett tråkigt upplägg vid en författarpresentation i svenska eller till skriftspråk och ”substantivsjuka”. Det gör muntliga framföranden krångligare, svulstigare, kanske mer byråkratiska och därmed sämre. De talar för fort, glömmer ögonkontakten, använder inte de mallar de lärt sig, gör tråkiga inledningar och fantasilösa redogörelser. En gammal elev, som året före fått högsta betyg i retorik, knackade på dörren och avbröt sin lärares lektion och frågade: ”Hur var det man la upp det informativa talet?” Han skulle ha historieredovisning och mindes inte mallen. Detta gör att man inte kan ta för givet att retorikkunskaperna hos alla elever har den långtidsverkan man skulle önska den hade. Att retoriken skulle vara som att lära sig cykla.

Det är dock mer rimligt att tro att kursen fungerar på sitt mest direkta syfte för de flesta elever, att de lär sig något och det visar de i nästa klassrum under lektioner som följer på retorikkursen. Om eleverna själva tycker att de har nytta av retoriken i andra ämnen och gör bättre presentationer, så är det troligt att publiken också tycker det. Eleverna påpekar ju att de ser brister hos de vanliga klasskamraterna, som inte läst retorik, när de är tillbaka i klassen.

När de andra klasskamraterna stammande läser innantill från sina skriftspråksmässiga manuskript och flackar med blicken längs väggarna, inser retorikeleverna att de lärt sig något viktigt. Då blir det så uppenbart och mätbart för dem att retoriken är nyttig.

11.3 Bieffekter

De bieffekter, som gör att en människa får större förståelse för sin omgivning, har jag inte kunnat mäta här men själv tror jag att retorikundervisningen har vidgat elevernas perspektiv och till viss del framgår det av elevernas enkätsvar att så är fallet. Många saker tillsammans bidrar dock till elevernas mognad och insikt. I kursen har de fått övning. De har framträtt själva och de har sett kamraternas föredrag och lärt sig mycket av varandra. De har förstått vikten av att öva, memorera och de har blivit allt varmare i kläderna på förhållandevis kort tid.

11.4 Duktiga elever - ängsliga elever, demokratisk fostran, elitämne

Många elever på NT-gymnasiet med höga betyg väljer retorik som tillvalsämne. En del är duktiga från början, får tillgång till retoriken och slipar av småsaker så att de blir ännu bättre. De får insikter genom att betrakta sina kamraters tal. Det sistnämnda gäller också dem som inte är så duktiga. Iakttagelseförmågan ökar. De säger sig lägga märke till fler saker när människor talar efter genomgången kurs än de gjorde innan. De svagare som har talängslan, blir bättre och får gott stöd av de duktiga, som kanske varit bussiga, generösa och stöttande personer i detta sammanhang. Om eleverna visar intresse för och omtanke om varandra och hjälper varandra att förbättra varandras tal, så kan man påstå att det är ett första steg i handlingsklokhet och demokratisk fostran på grund av att den empatiska förmågan ökar. Man lär sig givetvis själv också på att hjälpa andra. Man kan också se på demokratisk fostran på ett annat sätt, nämligen att retorik borde bli ett obligatoriskt ämne i gymnasieskolan, annars kan det lätt bli ett elitämne för vissa som kan genomdriva sina frågor lättare än andra. En demokratisk rättighet vore att alla elever fick demokratisk fostran genom att studera retorik. Monica Ekenvall, en av landets flitigaste retoriklärare hävdar också att retoriken inte får bli ett elitämne. Om det blev obligatoriskt, skulle det finnas till för alla, vilket skulle vara rättvist och demokratiskt.

Retoriken är ett ämne, där den enskilda eleven blir uppmärksammad, får stå i centrum. Det är stimulerande för de flesta elever, att bli sedda. Det händer inte i lika hög grad i övriga ämnen. Min undersökning visar att många elever tycker sig ha fått större självförtroende.

11.5 Retorikens betydelse för demokratin. Att granska kritiskt

Nutida retoriklärare markerar hur viktig retoriken är för demokratin. Man måste lära sig att debattera och argumentera för att kunna utnyttja sina demokratiska rättigheter. Det lär oss retoriken. Man pekar också på hur väl den passar, då man ska lära sig att granska kritiskt i till exempel ämnena samhällskunskap och historia.

Det framgår också av enkätsvaren, att eleverna blivit mer observanta som lyssnare. De uppmärksammar talarsituationer på ett nytt sätt, vilket kan innebära att politiska debatter i TV blir mer engagerande, nyansrika och mångfacetterade för dem nu. Det skulle vara logiskt och troligt men jag kan inte bevisa att det är så. Är det sant, leder det till en bredare allmänbildning och på det sättet blir retorik nyttig i övrig utbildning. Att använda topikläran och partesmodellen, när man lär sig nytt, att kommunicera med språk är medel för nytt lärande. Det lär man sig i retoriken. Alla bör ha tillgång till den för rättvisans skull.

11.7 Ett verktyg

Jag kan inte bevisa att retorik är nyttigt men flera lärare i vårt land är övertygade om det och eleverna jag frågat tycker att de har haft nytta av sina kunskaper. Jag tror att man lättare kan se saker ur olika aspekter efter genomgången retorikkurs. Det är ju sådant man övar i debatt. Att ha förmågan att se ett problem eller en fråga ur fler synvinklar kan öka förståelsen mellan människor. Då kan empatisk förmåga också öka. Det är ett första steg mot den goda samhällsmedborgaren.

Retoriken är ett hanterbart verktyg. Det uppfattar eleverna. Retoriken är ett verktyg för eleverna, som medför vinster på flera plan.

12 Slutsats

”Upplever eleverna att de har nytta av den retorikkurs de gått, när de gör presentationer i andra ämnen” var min infallsvinkel på min hypotes ”Elever som gått en retorikkurs har nytta av den i sin övriga utbildning”. Jag tycker att min undersökning ger svar på att de flesta haft nytta av kursen. De upplever att de har haft nytta av den. De flesta har lärt sig att strukturera tal på ett effektivt sätt, lärt sig kroppsspråkets makt när det gäller att få kontakt med publiken, ögonkontakt, obundenhet av manus, harmoniskt rörelseschema, engagemang och inlevelseförmåga.

Många säger sig ha blivit bättre iakttagare och de påpekar också skillnader mellan dem som lärt sig retorik och dem som inte lärt sig retorik, när de är tillbaka i sina vanliga klasser och

lyssnar till föredrag där. 41 av 50 elever menar att deras retorikkunskap påverkat betygen i andra ämnen. Det stödjer min hypotes att retorik är nyttigt och det ger ett jakande svar på frågan om eleverna upplever att de har nytta av retorikkursen, när de gör presentationer i andra ämnen.

Det kan innebära att eleverna fått högre betyg i de ämnen där muntliga presentationer har varit av stor vikt. De har verkat mycket kunniga på grund av sitt professionella ”upplägg” av presentationen samt agerande och detta har färgat lärarens omdöme. Naturligtvis kan det vara förenat med stort kunnande i ämnet också och att retoriken haft en underordnad roll.

Eftersom det bara finns 4 betygssteg, IG, G, VG och MVG, så kan det ju vara så att de övriga nio eleverna också har höjt sina betyg, fast inte ett helt steg. Ett G i historia eller naturkunskap kan ha blivit ett G+ i lärarens ögon men det syns inte på pappret eller det kan vara så att betyget är helt oförändrat.

Det kan också vara så att framställningssättet inte alls har haft betydelse för dem som fått högre betyg utan att andra faktorer som att eleverna blivit bättre i själva ämnet och bara tillskriver det retoriken för att de själva tror att den har hjälpt till.

Men om elevernas uppfattning om att det är retorikkunskapen som hjälpt dem till högre betyg i andra ämnen, så är det rimligt att tro att Quintilianus syn på retorisk skolning stämmer, att den bästa kombinationen är skolning och fallenhet tillsammans för att man ska bli en bra talare på längre sikt.

Om en talares trovärdighet till stor del bestäms av actio och ett avspänt actio är följden av ett bra förarbete, som eleven har lärt sig i retoriken, får ju kunskapen i retorik stor betydelse, när eleverna gör sina presentationer i nästa klassrum, i aulan, på högskolan, i privatlivet på anställningsintervjun och förälderns 50-årsdag.

Det blir ett första steg till att retoriken är nyttig i övrig utbildning.

12.1 Retorik nyttigt

Eleverna har nytta av sin retorikkurs i sin övriga utbildning på så sätt att de kan använda de mallar de lärt sig för olika tal i vilket ämne som helst och de kan utnyttja topikläran och partesmodellen vad de än ska lära sig. Det blir effektivt och lämpliga strukturer uppstår.

Utbildning är också att lära sig bli en god samhällsmedborgare, att se en fråga ur fler perspektiv och vilja medverka till goda samhällslösningar.

Att som under antiken säga att retoriken danar goda samhällsmedborgare kan inte bevisas här i undersökningen. Alltför kort tid har gått. Syftet kan vara i förlängningen att dana goda samhällsmedborgare. Rimligt är dock att tro att några av retorikeleverna i framtiden blir medvetna om hur de kan använda retoriken till ”det onda talet” och till exempel i säljsamtalet övertala människor att köpa onödiga varor, ta emot dåliga råd, gå med i religiösa suspekta sekter, där de inte använder sig av den handlingsklokhet som våra retoriker från antiken pläderar för utan agerar för egen vinnings skull.

Jag kan inte bevisa att retorik är nyttigt på det sättet att den ger oss goda samhällsmedborgare men jag har i min undersökning fått veta att eleverna upplever sig ha haft nytta av kursen. Om jag fick intervjua dem om 10 år, så kanske jag skulle kunna hålla med Aristoteles, Quintilianus, Isokrates och Cicero om att retoriken danat dem till goda samhällsmedborgare. Min undersökning bevisar inte heller att retoriken lär eleverna demokratisk fostran men även här kan retorikkunskapen innebära ett första steg, då ju eleverna lär sig argumentera och överväga, ett första litet steg mot handlingsklokhet. Om retoriken för med sig utbildning i handlingsklokhet, om handlingsklokhet blir ett resultat av retorikstudier, då måste vi erkänna att retorik är nyttig för övrig utbildning. Den gör mer än höjer elevers betyg i andra ämnen.

9. Källförteckning

Litteratur:

Hellspong Lennart (1994): *Konsten att tala, Handbok i praktisk retorik Studentlitteratur, Lund*

Hellspong Lennart (2001): *Konsten att tala, Övningsbok i praktisk retorik, Studentlitteratur. Lund*

Hemlin Bengt (1999): *Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga…, Esper förlag*

Johannesson Kurt (1994): *Retorik eller Konsten att övertyga, Norstedts*

Juhlin Lotta (2005): *Den goda kommunikationen, Studentlitteratur, Lund*

Quintilianus (2002): *Den fulländade talaren, översättning av Bengt Ellenberger, Wahlström &Widstrand, Stockholm*

Övriga källor:

Ekedahl Nils och Sigrell Anders, *Retoriska övningar (Retorikmagasinet, nr 6, år 2000)*

Ekenvall Monica, *Retorik som tillvalsämne i skolan (Tala till (två)tusen, Tidskrift Svenskläraren, år 1999, häfte 5, s.5-8)*

Gunnarsson Hans, Gunnarsson Inger, *Retoriken behövs i grundskolan (Tidskrift svenska i skolan 1997; häfte 2, s 3-7)*

Hageros Thomas, *Retorik som kritiskt granskande (Retorikmagasinet, nr 6, år 2000)*

Johannesson Kurt, *intervju Utbildningsradion, Ut med språket, Våga tala 2, (1996)*

Kihlström Eva, *Retorik i skola och arbetsliv, examensarbete 5p maj 2002*

Kihlström Eva, *Att skapa pistis som programledare på TV, En studie av ansiktsuttryckens betydelse, ht 2003*

Olsson-Jers Cecilia, *Retoriken ger synliga elever (Retorikmagasinet, nr 6, år 2000)*

Ström-Søeberg Peter, *Retoriska mirakel i Älvdalen (Retorikmagasinet nr 13, 2002)*

Öberg Hanna Sofia, *Ge alla elever rätt till retorik! (Tidskrift Svenskläraren, år 2004, häfte 2, s.39-40*

Kompendium: *Godbitar och sura uppstötningar ur retorikens idéhistoria, 2002 (Isokrates; ur Antidosis)*

14 Metarefletioner

Frågor, som kanske borde ha varit med

Jag borde kanske ha utökat enkäten med frågor, som gällt varför eleverna hade valt retorik. Hade man lidit av talängslan och hoppades att bli modigare under kursen eller var man redan ”framåt” och duktig i det svenska språket men ville lära sig knepen att bli en bättre talare? Det ger ju olika utgångslägen för dem och därmed olika resultat i svarsalternativen, när det gäller vad kursen givit dem.

Jag borde kanske också ha haft med frågor som gällde deras känsla av att vilja gott i sina tal och allmänna strävan mot det goda, om de hade någon allmän uppfattning om det och kunde besvara det. Någon fråga om hur roligt de tyckte det var att framträda, borde ha ingått i enkäten i graderad form. Kanske man kunnat göra någon koppling till fallenhet-skolning av svaren men det är inte säkert.

Några följdfrågor, när det gällde betygen som höjdes i andra ämnen på grund av bättre presentationer i dessa ämnen hade varit på sin plats. Vad trodde de själva att det berodde på? Vilken var deras egen uppfattning? Var det säkerheten att förmedla kunskapen som påverkade läraren eller hade eleverna lärt sig mer i det andra ämnet genom att penetrera stoffet bättre via retoriken? Då hade jag kanske kunnat dra säkrare slutsatser om hur nyttig retoriken är i annan utbildning.

Jag borde ha haft med någon fråga som gällde hur mycket de brydde sig om kamraternas tal och om de hade spontan lust att vilja hjälpa kamraterna att förbättra sina tal. Då hade jag säkrare kunnat påstå att retorikstudier är ett första steg till att bli en ”vir bonus”.

En fråga om de oftare och med större intresse följde politiska och andra debatter i TV efter kursen, hade kanske också medverkat till en större säkerhet när det gällde att bevisa hur nyttig kursen är.

Kursen är också förhållandevis kort och kretsar mycket kring att skapa och framföra tal. Därför kan man inte vänta sig att eleverna ska ha hunnit reflektera över djupare begrepp som tangerar vir bonus och fronesis. Det är sådant man möter senare, efter ytterligare fördjupning i ämnet.

Jag har lärt mig en del under arbetet med denna B-uppsats. Det är viktigt att veta hur enkäter ställs samman. Det var första gången för mig. Om man under ett uppsatsarbete ändrar infallsvinkel något och redan har genomfört enkäten, kan det bli problem. Jag tror jag överbryggade dem.

Bil 1 Frågeformulär

(besvaras endast av dem, som gått eller går retorikkursen på NT-gymnasiet i Järfälla)

Man □ Kvinna □

Ålder:_____

Gick retorikkurs 2004 □ gå till fråga 1a

Går retorikkurs nu □ gå till fråga 1b

1a: Hur många muntliga presentationer/redovisningar har du sammanlagt gjort inför en grupp/klass i dina övriga ämnen sen du **avslutat** retorikkursen?

□	□	□	□	□	□	□
0	1	2	3	4	5	fler än 5

I vilka ämnen?	Antal?
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

1b: Hur många muntliga presentationer/ redovisningar har du gjort i andra ämnen sedan du **började** i retorikkursen?

□	□	□	□	□	□	□
0	1	2	3	4	5	fler än 5

I vilka ämnen? Antal?

_____ _____

_____ _____

_____ _____

_____ _____

_____ _____

Om du svarat att du gjort 0 presentationer på fråga 1a eller 1b, gå till fråga 5.

2a: Har du använt dig av några kunskaper från retorikkursen, när du **planerade** presentationen/redovisningen?

□ □
ja nej

Om ja, vilka? Om nej, gå vidare till fråga 2b.

2b: Har du använt dig av några kunskaper från retorikkursen, när du **framförde** presentationen/redovisningen?

□ □
ja nej

Om ja, vilka? Om nej, gå till fråga 3.

3. Hur nervös var du i allmänhet under presentationen/redovisningen?

□ inte alls □ litet nervös □ ganska nervös □ mycket nervös

Varför? Beskriv med utgångspunkt från det alternativ du kryssat för.

4. Hur nöjd eller missnöjd är du med den presentation eller de presentationer du gjort?

Ämne_____ □ Mycket nöjd □ ganska nöjd □ inte särskilt nöjd □ missnöjd

Ämne_____ □ Mycket nöjd □ ganska nöjd □ inte särskilt nöjd □ missnöjd

Ämne_____ □ Mycket nöjd □ ganska nöjd □ inte alls särskilt nöjd □ missnöjd

Ämne_____ □ Mycket nöjd □ ganska nöjd □ inte alls särskilt nöjd □ missnöjd

Ämne_____ □ Mycket nöjd □ ganska nöjd □ inte alls särskilt nöjd □ missnöjd

Förklara varför:

5. a) Tror du att retorikkursen påverkar/ har påverkat dig i andra ämnen, så att du får eller har fått bättre betyg?

□ inget □ något □ i hög grad □ absolut

Motivera oavsett var du satt ditt kryss ovan!

b) Tror du att retorikkursen har påverkat dina relationer till klasskamrater och lärare?

□ inget □ något □ i hög grad □ absolut

Motivera oavsett var du satt ditt kryss!

c) Har du blivit bättre problemlösare under pågående eller genomgången retorikkurs?

□ ja □ nej

Om ja, ge exempel:

d) Tycker du att din uppmärksamhet skärpts efter retorikkursen, när det gäller att **bedöma** andras tal och **uppfatta** kommunikationssituationer?

□ inte alls □ ibland □ ofta □ alltid

Ge exempel:

e) Tycker du att du blivit en **bättre tänkare** sen du blivit bekant med de retoriska reglerna i retorikkursen?

□ inte alls □ något □ i hög grad □ mycket

Varför? Motivera oavsett vilken ruta du kryssat för:

Bilaga 2 Resultat och bearbetning av intervjuer från grupp 1, ht-04

De elever som läst retorik 2004 och sen dess hunnit genomföra presentationer och redovisningar inför klassen.

Antal elever

Män: **14** (2 av dem 17 år, 12 av dem är 18 år gamla

Kvinnor: **12** (2 av dem är 17 år, 10 av dem 18)

1a: Hur många presentationer/redovisningar har du sammanlagt gjort inför en grupp/klass i dina övriga ämnen sen du **avslutat** retorikkursen?

Antal föredrag	**Antal elever**
0	
1	
2	
3	**1**
4	**8**
fler än 5	**16**

I vilka ämnen har presentationerna/redovisningarna gjorts?

Ämne:	**Antal presentationer:**
Svenska B	**50**
Engelska B	**15**
Psykologi A	**10**
Biologi A	**35**
Samhällskunskap B	**8**
Religion	**7**
Kemi B	**9**
Historia	**11**
Filosofi	**1**

Matematik **2**

Diverse mindre
presentationer i skolan
och på fritiden **13**

Totalt antal presentationer/redovisningar: **171**

2a: Har du använt dig av några kunskaper från retorikkursen, när du **planerade** presentationen/redovisningen?

Ja **24**

Nej **2**

Om ja, vilka?
Svar:
Dispositio: Struktur, mindmap, disposition, inledningar, avslutningar som återknyter till inledningen, hur man lägger upp talet för att fånga lyssnarna, tre saker att säga, använder mig av mallen för det argumenterande talet, förberett extramaterial (overheadbilder etc), att inte lära allt utantill, utan ha stödord att tala kring, öva talet mycket , bestämde hur tonen skulle vara i föredraget, ”Slutligen vill jag säga…..”, refutatio, ej för långt tal. Själva upplägget av talet, var vilka saker skulle komma och inte sättet att tidsplanera. ”Slutligen vill jag säga att…” Bra början. Jag tänkte på hur jag skulle göra min inledning och avslutning. Att leda igenom med en introduktion. Strukturen på talet som inledning och avslut. Övat mycket innan talet. Knyta ihop slutet med inledningen.

47

Inventio: Hur man hittar stoffet. **1**

Intellectio: Anpassning till lyssnare, att skriva talet så att lyssnarna förstår. Målgruppsvärdering **2**

2b: Har du använt dig av några kunskaper från retorikkursen , när du **framförde** presentationen/redovisningen?

Om ja, vilka?

Ja **26**

Nej **0**

1.**Kroppsspråk**: använda armarna, inte vara stel som en pinne, gå fram en bit, lugn kroppshållning, inte ha händerna i fickorna. Harmoniska gester. **19**
Rätt kroppsställning. Att man inte ska ha händer i fickan. Röra på mig litet så att folk inte blir uttråkade

2. **Minspel:** Anpassat minspel efter talsituationen **2**

3. **Ögonkontakt:** ögonkontakt, inte bara titta på en person. Titta på alla. Ögonkontakt. **19**

4. **Manus:** Ej manusbunden, verka vara fri från planering **13**
Använt stödord, vara tyst när jag tittade på stödorden,
Små lappar som inte prasslar

5. **Språk:** Vårdat talspråk **1**

6**. Tempo:** Lagom talhastiget, vara lugn, prata i lagom tempo. Jag måste prata lugnt och ta pauser. Talhastighet. ”Konstpauser” **8**

7. **Pausering:** Naturliga pauser **1**

8. **Artikulation och röst:** Tala tydligt, anpassa rösten efter lokalen, **6**
undvika eh, öh, varierar tonfallet

9. **Övrigt:** Tänker på saker jag behövt rätta till **1**

10**. Prominens:** Tryckstyrka på ord **1**

13. **Övning:**Att ha övat så mycket, så att man känner sig fri där framme **1**

3. Hur nervös var du i allmänhet under presentationen/redovisningen?

Inte alls	**4**
Litet nervös	**18**
Ganska nervös	**4**
Mycket nervös	**0**

Varför nervös?
Förklaringar:

Inte alls (3)

Behövde inte vara nervös längre för jag var säker. Mitt tal var bra och det visste jag. Inget var fel och varför skulle jag då behöva vara nervös? Jag är nervös innan jag går upp men så fort jag börjat tala så släpper det. Säkerhet på grund av inövning av tal. Via Konsten att talakursen har jag lärt mig att inte visa nervositet. Ex rörelse över golv, ej ha hand i ficka. Jag har aldrig känt mig nervös inför folksamlingar.

Litet nervös (12)

När andra vet att man gått Konsten att tala, så har man lite press på sig att man ska framföra det bra. Men när man väl satt igång, så går det oftast som på räls. För innan kursen skulle jag varit mycket nervös. Jag är alltid lika nervös när jag håller föredrag men betydligt mindre efter att jag gått Konsten att tala. Känner att jag är mer säker nu. Det är man alltid, när man står inför en publik. Det är alltid litet nervöst att ha alla ögon riktade mot sig och allas uppmärksamhet. Jag har aldrig haft scenskräck Det går som det går. Det är klart att man vill att det ska gå så bra

som möjligt, men nervös, nej. Jag hade hellre sett ännu fler föredrag under kursen i stället för teori. Jag tyckte inte att jag hade hållit tillräckligt många föredrag för att kunna vara avslappnad, tyvärr. Viss spontanitet gör föredragen mer levande. Man är ju oftast nervös inför redovisningar men när man väl går upp, så brukar det försvinna. Innan är jag nervös, men när jag börjar prata ,släpper det.. Jag blir alltid litet nervös när jag ska tala inför en grupp. Men inte lika mycket som jag var på mellanstadiet/lågstadiet. Jag är mycket lugnare nu än jag var innan jag gick retorikkursen, jag tar det hela med ro. Självklart vill man fortfarande prestera på topp och det skapar alltid ett orosmoment. Jag är nog alltid lite nervös när jag går upp, fast det brukar släppa. Naturlig positiv nervositet. Lite nervös, eftersom man vill att läraren ska uppfatta informationen i talet. Om man är helt förberedd är man inte så nervös.. Tycker inte om när folk sitter och stirrar på mig. Jag var bara lite nervös på de redovisningar jag inte hade tränat så mycket på.

Ganska nervös: (4)

Ogillar att tala för grupp. För att jag alltid blir nervös innan jag ska gå upp och tala inför publik. Jag har svårt att stå framför publik men nu vet jag i alla fall att jag kan klara det. Eftersom de betygsätts.

Mycket nervös (0)

4.Hur nöjd eller missnöjd är du med de presentationer du gjort?

Sammanlagt har 171 presentationer och redovisningar bedömts av talarna själva. Utfallet ser ut så här:

Mycket nöjd:	**95**
Ganska nöjd:	**74**
Inte särskilt nöjd:	**8**
Missnöjd:	**0**
Minns inte:	**2**

Kommentarer till varför nöjd – missnöjd:

Mycket nöjd:

Vill alltid göra mitt bästa och vara väl förberedd. Jobbigt när fler ska presentera samma ämne. Har inte kontroll över situationen då. Oftast nöjd med min insats. Beroende på stundens allvar, är det viktigt hur påläst man är i ämnet. Om man är dåligt förberedd, blir det extra obekvämt, om man plötsligt ska svara på något inför hela klassen. Svenskaföredragen gick bäst. Det ena kände jag mig engagerad i, vilket gav mig inlevelse. Det andra hade vi lagt in humor i, vilket gjorde att publiken var intresserad av att lyssna, vilket inte alltid är fallet i skolan. De andra var sådana ämnen, att de som lyssnade, egentligen inte gjorde det av fri vilja, och då blir man lättare nervös och tappar bort sig.. Jag kan biologi och är väl påläst. Sv. Jag är duktig på att snacka och uttrycker mig väl. Jag är ganska duktig på att spekulera. Kände mig säker och bra förberedd och fick bra respons på framförandet. Kände mig säkrare efter kursen. I svenska och biologi kände jag mig säker och kunnig i ämnet. Är man ordentligt påläst och gillar det ämnet man talar om, så går det oftast mycket bra. Svenska, samhällskunskap och historia var jag mycket nöjd med. Man måste öva och det måste låta som om det kommer från

hjärtat.. Beroende på betygen jag fått på redovisningen. Det har gått som jag tänkt mig. Innehållet har varierat men framförandet och säkerhetskänslan har det inte varit problem med. Jag är överlag nöjd med mina framföranden. Det har flutit på bra.. Jag är bara allmänt bra.. Hur nöjd jag är med talet har att göra med hur de varit innehållsmässigt och inte själva framförandet. Hur förberedd man var. De jag hade förberett mycket, blev jag mycket nöjd med. Var förberedd, inte lika rädd. Rätt van, känner mig bekväm med klassen.

Ganska nöjd: Biologin och svenskan kunde jag ha lagt upp bättre. Samhällskunskapen gick bra för jag var väl förberedd. Eng. Mina språkkunskaper kan förbättras, så att jag kan få ett större vokabulär. Föredraget i kemi var litet jobbigare, eftersom jag inte kände mig bekväm med det jag pratade om, jag var väldigt osäker på ämnet. Jag tycker ändå att jag lyckades hyfsat bra. Ibland kanske man inte känner sig till 100% för ett tal och då kan det bli att man kollar ner i papprena och är lite nervös. Biologin var jag bara ganska nöjd med p g a att det var mest dataanimation. Jag känner mig säker på det jag ska tala om, men religion är inte mitt favoritämne. Beroende på betyget jag fått på redovisningen. Jag vet att jag kunnat bättre om jag satsat mer men samtidigt har jag inte fått några klagomål alls, så jag antar att publik/lärare var nöjd. Kemin okey men kunde blivit bättre. Biologin var väl också ok men jag hade inte tränat, så jag tyckte inte det blev bra om man jämförde med andra redovisningar jag har gjort. Men alla tyckte jag var ganska bra.

Inte alls Särskilt nöjd: Mina tvärgruppsredovisningar har kanske inte varit tillräckligt förberedda.

5a. Tror du att retorikkursen har påverkat dig i andra ämnen, så att du får/har fått bättre betyg?

Inget: 5

Något 12

I hög grad 4

Absolut 4

Vet ej 1

Kommentarer:

Inget: Jag tror inte att den har påverkat betygen i andra, bara när jag redovisar saker. Jag har alltid kunnat kommunicera bra med klasskamrater och lärare. Jag har inte läst kurser där framförandet av en redovisning varit betygsavgörande. Redovisningarna har blivit bättre men jag tror inte att det höjde något betyg, eftersom det framför allt är innehållet och inte framträdandet som betygsätts. Muntliga anföranden liten del av skolan. Allmänt ingen påverkan.. Det är en sådan liten del.

Något: Jag känner mig tryggare inför publik nu men det jag redovisar om är nog mest bättre disponerat. Jag brukar få bra betyg, men redovisningarna har blivit bättre, så betyget påverkas något. I stort sett , skulle jag förmodligen ha fått samma betyg. Eftersom betygskriterierna inte lägger vikten på muntliga presentationer, tycker jag inte att kursen har påverkat betygen så mycket. Har inte fått göra speciellt många föredrag förutom i svenska, där jag tror det hjälpte mig samtidigt som det kändes som kraven ställde sig ett snäpp högre. De redovisningar jag fått göra, tror jag påverkade positivt. Dock har redovisningarna inte varit något som påverkade

betygen i speciellt hög grad. Större självförtroende. Man kan ha lättare att uttrycka vad man egentligen menar. Säkrare framförande. Det ser kunnigare ut. Man verkar mer seriös i sitt arbete om man framför det väl. Mer modig, visat vad jag kan. Det är svårt att spekulera kring det men en viss påverkan måste ha förekommit.

I hög grad: Jag tror att jag blivit modigare. Nu kan jag utan problem säga saker på lektionerna. Jag är mer framåt och säger mina åsikter. I svenska hjälpte det mig. Talet man skulle hålla för det nationella provet gick jättebra. Dessutom hjälpte det mig i biologi, eftersom jag höll en mycket bra redovisning, höjde det mitt betyg en smula. Alla tycker att jag blivit mycket bättre och de säger att min muntliga sida har blivit mycket bättre. Redovisningarna är också betygsgrundande och en bra redovisning bidrar till ett högre betyg.

Absolut: Vet mer hur man talar. Man verkar ha mer kunskap genom sin säkerhet som talare. Det visar att jag ansträngt mig, förberett mig. Att jag är säker på ”min grej”. Kan man framföra ett tal bra, så väger det högt i lärarens ögon. Lyssnarna tror mer på vad man säger om man framför det med retorikens teknik. Det är även skönare att lyssna på en säker person, som står och pratar.

b) Tror du att retorikkursen har påverkat dina relationer till klasskamrater och lärare?

Inget	**11**
Något	**10**
I hög grad	**5**
Absolut	**0**

Kommentarer:

Inget: Vi hade inte retorikkursen så länge och alla var inte på samma lektioner, så jag tror inte det har påverkats. Har inget med saken i fråga. Jag har lätt att prata med människor och det hade jag även innan kursen. Mina vänner tycker bara jag låter idiotisk när jag talar ”retoriskt korrekt”. Det har inte påverkat mig nämnvärt socialt. Deras syn på mig som person har nog inte ändrats p g a mina redovisningar. Det tror jag inte. Tänker inte på det vi lärt oss under kursen – svårt att koppla samman skolkurs lärdom med privat liv.. Nej, jag förstår inte varför det skulle påverka min relation till elever och lärare.

Något: Jag vet inte. Blev goda vänner i gruppen, eftersom vi fick gemensam erfarenhet. Man vågade göra bort sig och de andra stöttade dig för att få upp dig på fötter. Jag känner mig mer avslappnad när man pratar med nya inför många människor. Man blir öppnare när man känner sig säkrare med retoriken. Det har väl påverkat relationerna till de som var med i samma grupp, då man spenderade en hel del tid tillsammans. De tycker kanske att man har blivit litet säkrare på att framföra ett föredrag. Man fick veta mer om dem man gick på retorikkursen. Jag kan ha blivit bättre på att lyssna och iaktta.. Lärarna kan möjligtvis få en bättre uppfattning av en om man är en säker redovisare. Det kan ha påverkat dem man gick kursen med men inte lärarna.

I hög grad: Jag vet att jag är bra på att tala inför folk men jag är för blyg för att göra det. Nu fick jag en chans att säga:” Hej, här är jag!”. Särskilt inom gruppen men i övrigt svårt att mäta. Mer vaksam på kroppsspråk och mimik. Med tanke på att jag fått bättre självförtroende, har jag lättare att öppna mig och ta in nya intryck och människor. Jag vågar ta kontakt. I gruppen fick man en sammanhållning för att man visade mycket av sig själv. Den påverkade inte så mycket till lärare och klasskamrater men däremot till elever i andra klasser. Jag lärde känna andra genom kursen. Fast däremot har jag fått ett lite bättre vardagligare tal. Jag har lättare att framföra mina synpunkter. Vågar prata mer med folk jag inte känner.

c) Har du blivit bättre problemlösare under pågående eller genomgången retorikkurs?

Ja **8**

Nej **18**

Kommentarer **Ja:**

Vill inte påstå att jag är en problemlösare men jag har lättare att läsa folks kroppsspråk. Dessutom har jag börjat tänka på andras handslag. Man ser väl lättare då det uppstår en konflikt, hur man ska agera I stället för att vara mitt i, kan man se saker utifrån ett annat perspektiv. Lyhördhet, konflikthantering bygger mycket på ens empatiska förmåga att lyssna på andra och tänka och tänka sig in i deras situation. Kan tala mycket bättre och framföra min åsikt på ett bättre sätt. Kan läsa kroppsspråket bättre och tala bättre. Blivit mer lyhörd och vågar ha mer ögonkontakt. Jag ger tydligare instruktioner eller förslag på hur en situation ska hanteras. Tack vare de ökade kunskaperna inom argumentation, tror jag nog att jag har blivit bättre på problemlösning/hantering.

Kommentarer **Nej:**

En bättre problemlösare blir man av matematik eller programmering, inte av retorik. Jag är lika bra som innan.. Nej, det kan jag inte påstå. Jag har nog aldrig varit någon problemlösare.

d) Tycker du att din uppmärksamhet skärpts efter retorikkursen, när det gäller att **bedöma** andras tal och **uppfatta** kommunikationssituationer?

Inte alls **1**

Ibland **5**

Ofta **12**

Alltid **8**

Ibland: Jag blir störd när någon talar otydligt och tycker att små förändringar skulle underlätta en hel del. Man tänker på hur andra lägger upp sina tal och deras ordval mm. Men bara vad gäller dispositionen. Annars är jag lika kritisk/förlåtande som alltid. Jag brukar titta om de sveper med blicken eller använder kroppsspråket. Börjat reagera på deras brister och insett vad som krävs av en bra talare.

Ofta: Det märks mycket enklare om någon är nervös på TV, tex. Lägger också märke till irriterande småsaker, som folk gör ibland. Uppfatta kommunikationssituationer vet jag inte men varje gång jag hör/ser en talare, så reagerar jag på om han bryter mot något jag lärt mig är rätt. Man märker lättare upprepningar och hur olika personer beter sig, då de är nervösa. Eftersom kursen gick ut på att märka sina och andras misstag och rätta till dem, så har jag blivit mer uppmärksam. Man upptäcker ofta att talaren går efter en speciell mall. Dessutom märker man om talaren säger något opassande eller använder något speciellt knep för att fånga lyssnarna .Jag stör mig alltmer ofta på folk som pratar fel. Ser om de är nervösa och deras knep. Jag tänker på vad folk säger, hur de säger det och på deras kroppsspråk.Även iakttar jag mig själv på ett annat sätt. Har bättre uppfattning om hur man bygger tal i olika situationer. När andra håller tal, studerar jag dem mer nu än förut, vilken hållning de har, säger de öhh? Stoppar de händerna i fickorna?. Många sådana saker tänker jag på. Man börjar tänka mer på hur folk redovisar, och hur bra de är. Ja, man tänker mera kring talet och framförandet efter de regler man lärt sig. Tex pauser, rörelser, säkerhet.

Alltid: Absolut. De känns som om de är små barn, som nyss lärt sig att prata. Jag hör och vet minsta lilla fel de gör. Speciellt när man lyssnar på t ex nyhetsreportrar. Man vet hur de har lagt upp sitt tal och så.

Nyheterna på TV, ibland genomskådar jag dem, det är kul. Ett bra exempel är när politiker talar. Man märker när någon inte är förberedd och säger repeterande fraser. Man kan läsa kroppsspråket på ett helt annat sätt. Det är kul att se, faktiskt, vad andra, ”högt uppsatta” personer kan göra för fel när de talar till en viktig publik. TV, presentationer, seminarium, föredrag, offentliga tillställningar, vardagen osv. Överlag har man blivit känsligare för vardagens alla retoriska misstag. Jag tänker ofta på människors handslag och kroppsspråk, inte bara på orden. Jag brukar också försöka lista ut vad de egentligen säger, när folk pratar. Ofta säger de inte hela sanningen. Om de säger ööh eller om de läser innantill. Jag lägger nu märke till andras sätt att framföra synpunkter. Det har hjälpt mig att genomskåda andras försök att använda b l a känsloargument.

e) Tycker du att du blivit en **bättre tänkare** sen du blivit bekant med de retoriska reglerna i retorikkursen?

Inte alls: **11**

Något: **13**

I hög grad: **2**

Mycket: **0**

Kommentarer:

Inte alls: Kursen var utvecklande men inte till den grad att jag såg världen med nya ögon utan endast i nytt ljus. Tänkandet har ej med det att göra, enligt mig. Jag är inte medveten om en sådan ändring. Inte vad jag märkt. Är fortfarande jag. Kursen har påverkat hur jag framför mina tal och hur jag ser på andras tal, däremot tycker jag inte att retoriken hjälpt mig lösa andra problem. Det har inte påverkat hur jag tänker. Kursen hade inte så stor inverkan på mig, förutom att jag blev van vid att skriva tal. Men jag tänker mer på hur folk redovisar. Inte det naturvetenskapliga. Jag tror inte att min språkliga analytiska förmåga förbättrats nämnvärt. Nä, ändrar inte tankemönstret.

Något: Inget jag tänker på, men något bättre har jag nog blivit. Jag förstår litet bättre hur andra tänker. Man använder ju sig av det man lärt sig men man tänker ungefär likadant. Inte bättre tänkare men jag tänker ju på hur jag ska lägga upp mitt argument eller formulera mig. Tänker mer på det nu än innan kursen. Vet inte. Retorikkunskaperna är praktiskt användbara, inte så mycket socialt, tror jag. Där utvecklas man nog med åldern i stället. Kan läsa människor på ett bättre sätt. Jag tänkte mycket innan, men nu är det på ett annat plan. Mycket analyserande och djupare. Blivit något bättre på att läsa personer när de gör sina framträdanden.. Tänker mer på hur allting ska se ut. Kanske något, jag funderar inte så mycket vad de andra talar om.

I hög grad: Man tänker djupare och tolkar bättre. Jag hade redan en viss grund att stå på, men kursen har definitivt stärkt mig i retorikens konst.

Här följer **resultaten** från de elever som **studerar retorik nu** och inte har hunnit med så många andra presentationer och redovisningar inför en klass/grupp.

RESULTAT FRÅN GRUPP 2, HT-05

Kvinnor **14** (12 är 17 år och 2 är 18)

Män **10** (5 är 17 år,4 är 18 år och 1 är 19)

1b:Hur många muntliga presentationer/redovisningar har du gjort i andra ämnen sedan du **började** retorikkursen?

Antal presentationer	Antal personer
0	**2**
1	**9**
2	**6**
3	**4**
4	**0**
5	**0**
fler än 5	**3**

Ämnen:

Svenska	**22**
Engelska	**13**
Psykologi	**10**
Historia	**3**
Kemi	**4**
Religion	**1**
Teknikutveckling	**2**

Sammanlagt hade denna grupp haft **55** presentationer

2a. Har du använt dig av några kunskaper från retorikkursen, när du **planerade** presentationen/redovisningen?

Ja	**18**
Nej	**4**
Ej svarat	**2**

Kommentarer **ja:**

Bort med mmm, öhhh, ehhhh. Tänkte på vad min retoriklärare hade sagt att man skulle planera. Många av de regler för strukturen. Jag gjorde en simpel inledning och övade. Jag skrev också

stödord. Kill your darlings! Tänka på dispositionen. Kunna utantill contra använda stödord. Hur man strukturerar sina tal. Jag tänkte på vilken struktur redovisningen skulle ha.. Dessutom ville jag bygga upp en spänning, eftersom det var ett intressant ämne, som jag ville att lyssnarna skulle minnas. Strukturen använde jag mig av. Att följa en lämplig mall. Anpassa text och struktur efter ämne och publik. Ta på dig passande kläder, att använda ett vardagligt språk. När man sovrar och sätter ihop talets delar. Tänker även på publiken, vad kan de innan etc. Insamlandet och sovrandet av informationen och upplägget av talet. Innehållet i form av inledning/avslutning – upplägg mm. En bra struktur. Skriver upp endast stödord. Tänkt på vilka som ska lyssna.. Klädvalet, inledningen, undvika öhh, undvika att stoppa händerna på olämpliga ställen.

2b Har du använt dig av några kunskaper från retorikkursen, när du **framförde** presentationen/redovisningen?

Ja	**19**
Nej	**2**
Ej svarat	**3**

Kommentarer, **ja:**

Jag har talat saktare och tydligare. Jag har använt mer kroppsspråk. Talarställning, självförtroende, mimik, tala långsamt, högt så att alla kan höra tydligt. Kunna utantill men ha stödord. Röst. Kroppsspråk, styrka i talet. Jag tittade alltid upp, när jag pratade och tittade på alla i publiken. Jag stod upp i stället för att sitta ner, ögonkontakt, gester, glatt leende, försöka se jätteintresserad ut. Kolla på alla och prata tydligt. Betona vissa ord, ta pauser, undvika eh och öh. Visa kroppsspråk, ögonkontakt med publiken. Tala långsamt, pauser, stå tyst en stund och se alla i ögonen innan man börjar prata, maxantal för smycken och lämplig klädsel. Att låta engagerad. Tänk på att tala långsamt. Tänkt på kroppsspråket .Se alla lyssnare i ögonen, tala tydligt,, lugnt och med olika toner, så att det blir intressantare att lyssna. Inga eh eller öh. Tala tydligt, mimik, tonläge, ögonkontakt. Tänkt på att tala talspråk, skippa eh och öh.. Använder mer kroppsspråk. Tänka mer på hur jag tala. Tänkt på placering och kroppshållning/språk. Tänka på kroppsspråket, använda mimik, betoningar, tala långsamt, vara tydlig, se in i allas ögon, få kontakt med publiken

Vid det första lektionstillfället **mättes elevernas rädsla** inför att tala inför grupp, flera lektioner innan det första talet ens var påtänkt. **Jämför med resultatet nedan efter 37 lektionstimmar.**

Ej alls rädd	**3**
Ganska rädd	**7**
Mycket rädd	**7**
Dödsförskräckt	**0**
Vet ej	**6**

Tyvärr använde jag inte samma beteckningar vid de två mättillfällena. Vi ser dock att eleverna blivit mer orädda, mindre nervösa efter de 37 timmarna i retorik.

3. Hur nervös var du i allmänhet under presentationen/presentationerna?

Inte alls	**6**
Litet nervös	**10**
Ganska nervös	**5**

Mycket nervös **1**

Ej fyllt i **2**

Kommentarer
Inte alls:

Blivit ännu mer van att tala inför folk. Därför att jag var väl förberedd, jag kände mig trygg inför gruppen. Men en egentlig orsak och möjligtvis nackdel till att jag inte var nervös var för att ingen tittade på mig utan på en overhead .Ingen aning, hade ingen lust. Jag är självsäker på mig själv Redovisningen som jag hade var en tvärgruppsredovisning. Sen så har jag nästan gått 3 år med dem som jag redovisade för. De tre som lyssnade på mig, visade dessutom intresse, vilket gjorde mig mer självsäker. För att vi fick träna på att handskas med nervositeten och klassen var väldigt snäll. Nu är jag inte alls nervös för redovisningar men jag var mycket nervös i början.

Litet nervös:

För att publiken är obekant och det känns litet konstigt som att berätta framför en person som du inte känner. Om du känner dem, kommer det att bli mycket bättre. Jag är oftast nervös om jag känner att jag inte förberett mig tillräckligt. Jag är mittemellan litet nervös och ganska nervös. Det tycker jag är bra. Det lugnar alltid ner sig efter man har börjat prata, och då brukar det flyta på, om jag har övat bra. Från början var jag jättenervös men i och med att kursen fortsatte, så har nervositeten minskat på grund av allt man lärt sig i kursen. Man känner sig väldigt lugn i andra ämnen. Det känns som om man har ett övertag. Egentligen blir jag inte särskilt nervös, eftersom jag övat mina redovisningar och att jag är säker på att jag kan det utantill. Men givetvis blir man lite nervös ändå för just innan man går upp på scen, så släpper spänningarna så småningom och adrenalinet får en att prestera så bra som möjligt. Det är bra när det pirrar litet i magen. Då pulserar adrenalin och du blir mer alert och kan göra en bra redovisning. För att jag har högre krav på mig själv och för att jag vill att det ska vara perfekt.

Ganska nervös:

Det är jobbigt att tala inför en hel klass. Förstår faktiskt inte varför.. Känslan kommer nästa alltid nästan alltid innan man ska gå upp på scen. Jag vet faktiskt inte varför jag är nervös. Jag tycker bara att det är läskigt att stå framför många och prata. Har alltid varit rädd att stå och prata inför grupp. Det är bra att vara litet nervös men nu är jag inte så nervös inför just den här gruppen men om jag skulle prata inför andra, okända människor, skulle det vara mer nervöst.

Mycket nervös: Jag kände att jag inte riktigt kunde

4. Hur **nöjd eller missnöjd** är du med den presentation eller de presentationer du gjort?

Mycket nöjd **19**

Ganska nöjd **19**

Inte särskilt nöjd **1**

Missnöjd **1** **Sammanlagt 40 presentationer** (de små tvärgruppsredovisningarna har inte medräknats här, **15**)

Mycket nöjd:

Efter min redovisning så ställde de som lyssnat frågor, vilket visade att de lyssnat med intresse. Jag hade alltså fångat deras intresse. Allt gick bra och jag följde min struktur. Gjorde allt bra och kunde allt mycket övat. Jag kom ihåg allt, talade med inlevelse och fångade publiken. På svenskan gick det hur bra som helst, jag fick mycket beröm av min svensklärare. Psykologin; tände ljus, det blev personligt, annorlunda och bra. Jag använde mig av en mall och övriga saker vi lärt oss på retoriken och lyckades nå fram till publiken riktigt bra. Det var en av mina bästa redovisningar, tack vare den nya kunskapen om hur man ska föra sig fram. För att jag lyckades få alla intresserade av vad just jag sa, även fast så många redovisat före mig. I ena svenskredovisningen satt vi ned och läste innantill och det tyckte jag gick mycket bra och det är jag mycket nöjd med. Eftersom jag levde ut och hade bra inlevelse med tonförändring. Svenskatalet om grekisk mytologi hade jag förberett noggrant och jag kände mig säker. Jag var intresserad av ämnet och det roade mig. Jag visar att jag kan tala framför publiken. Kemiredovisningen gick galant, gjorde allt rätt. Enklare att tala i mindre grupper.

Ganska nöjd:

På svenska tappade jag bort mig någon gång och hade dålig ögonkontakt med publiken. Jag är ganska nöjd för att det kändes som talet gick fram. Men allt var inte perfekt. Redovisningen gick mycket bra förutom att jag tappade bort mig någon gång under redovisningen. Jag kunde ha gjort bättre, om jag hade övat mer. .Engelskatalet var en saga men fantasin tröt litet grand. De andra redovisningarna hade jag inte så bra inlevelse. Det gick väl relativt bra, men det känns som att det var en aning tråkigt och dåligt jämfört med vad det skulle vara idag. Jag kom ihåg allt jag skulle säga. Det kan alltid bli bättre. På engelskan och religionen gick det rätt så bra. För att jag hade för lite tid att planera. Jag tyckte jag pratade lagom lugnt och lagom mycket, jag hade bra kroppsspråk mm men jag är missnöjd med att jag inte hade någon som helst kontakt med publiken, eftersom alla intresserade sig mer för overheaden än mig.

Inte särskilt nöjd: Inte särskilt nöjd för jag var mycket dåligt förberedd.

Missnöjd: Sabbade allt för att jag inte övade.

5.a) Tror du att retorikkursen påverkar/har påverkat dig i andra ämnen så att du får eller har fått **bättre betyg?**

Inget	**2**
Något	**12**
I hög grad	**5**
Absolut	**4**
Inte svarat	**1**

Inget:

Mesta jag gör får jag ingen lättnad av.

Något:

Retoriken har definitivt påverkat mig till det bättre men min klass är naturligt bra på att tala inför grupp, så det är ändå ingen stor skillnad. Men jag tror faktiskt att jag låter mindre nervös. Jag vet faktiskt inte för jag har inte haft särskilt många föredrag. Men jag kan tänka mig att det

kommer att göra det! Jag har ingen aning, men det kan kanske vara möjligt. Det skulle säkerligen göra det om vi haft fler redovisningar. Det märkte jag i kemin, att vår lärare log när jag gjorde min redovisning. Man talar inte så ofta men själva talen blir ju bra. I språkämnena är det viktigt att kunna uttrycka sig i tal. Eftersom sättet jag uttryckt mig på varit intressantare, har det varit lättare för folk att förstå mitt budskap. Självklart kan en underbar presentation få läraren att bli mer intresserad och se att man lagt ner arbete på uppgiften. Tror dock att man skulle kunna få högsta betyg utan det, så länge innehållet är bra. Jag har ju inte haft så många ännu. Men i framtiden har jag nog nytta av det. Presentationerna har inte varit omfattande och påverkade nog inte betyget nämnvärt. I diskussionsämnen som svenska, religion och engelska, där vi ofta håller föredrag, tror jag absolut att det kommer att höja våra betyg eller i alla fall omdömen, eftersom det kommer att se litet proffsigare ut.

I hög grad:

Man lär sig att vara spontan, tala tydligt och fånga uppmärksamhet. Detta hjälper mig i alla ämnen. Jag höjde mig stort i redovisningen i svenska. För att när man kollar på publiken så tror läraren att man kan mer än vanligt. Förut kollade jag alltid neråt när jag pratade fast jag kunde utantill.. Självklart! Framträdandet är ändå en del av kursen och om man gör detta bra så höjer man sitt betyg. Man kommer absolut få mer av den bra uppmärksamheten, man lär sig att fånga uppmärksamheten och övertala både publik och lärare. Visst kan du lättare få fram ditt budskap men det borde inte spela någon roll. Innehållet ska lärare gå efter. Men de får nog en bättre och säkrare bild av dig, vilket kan leda till bättre betyg.

Absolut:

Jag kan svara tydligt när jag ska svara på frågorna som läraren ställer upp. Denna kurs borde göras till en hundrapoängskurs. Nästa vecka kommer jag att hålla två föredrag, som jag redan planerat och då har jag tänkt mycket på de mallar som jag fått.

b) Tror du att retorikkursen har påverkat dina **relationer** till klasskamrater och lärare?

Inget	**8**
Något	**7**
I hög grad	**5**
Absolut	**1**
Inte svarat	**3**

Kommentarer:

Inget:

Jag har alltid varit fåordig av mig. Jag håller inga brandtal till polarna. Ser ingen anledning till varför den skulle gjort det .Det tycker jag inte det har. Varför skulle det göra det. Nej, det förstår jag inte varför det skulle. Jag hade bra relationer innan. Inte vad jag märkt.

Något:

Jag har lärt mig mer av kroppsspråket och tror mig kunna läsa av mina kamraters uttryckssätt bättre. Inte till mina klasskompisar men läraren tror jag ser mig med lite andra ögon. Tänker på hur andra beter sig när de håller ett föredrag. Kanske till lärare för jag ger ett säkrare intryck. Men jag tror inte det har påverkat klassen. Inte så mycket, förutom att jag har börjat lägga märke till hur många som pratar för fort, och framför allt hur ofta jag själv gör det. Ofta när man sitter på en lektion och har en ”föreläsning” så tänker man ofta på hur läraren gör fel och vad läraren gör rätt. Ibland känns det so att man kan genomskåda vissas avsikter med sättet de säger saker på. Man har börjat tänka mer kritiskt. Vi förstår varandra bättre och stöttar varandra.

I hög grad:

Eftersom man presterar bättre, får man en ”stjärna” i kanten och en djupare relation med läraren och klasskamrater i många fall. Min mimik har blivit bättre. Jag pratar tydligare och långsamt och alla kan höra vad jag säger. Jag visste egentligen inte först hur hårt man skulle trycka när man handskakar med en kompis och det fick vi alla i klassen lära oss. Det var många sådana saker som påverkade mig. Man har ju fått lite psykologikunskaper vad det gäller hur man uppfattar olika saker.

Absolut:

Absolut, eftersom för varje gång som jag har gått fram och ställt mig inför en grupp för att hålla ett tal, har mitt självförtroende byggts på! En självsäkrare person vågar mer och tar för sig mer, man får helt enkelt ut mer av livet.

c) Har du blivit bättre **problemlösare** under pågående eller genomgången kurs?

Ja **8**

Nej **14**

Ej svarat **2**

Kommentarer:

Ja: I retoriksammanhang ja. Hur man utformar ett tal eller vad man gör om man kommer av sig. Ja, för att jag kan bestämma mig vad jag ska säga och inte säga. Man kan prata sig ut ur kniviga situationer. Om jag t ex har många smycken på mig inför en föreläsning så vet jag nu att det är bättre att ta av dem, då färre saker som distraherar bort från talaren, är bättre för denna. Ingen aning, eftersom jag inte vet hur jag varit innan, då jag inte tänkt på det alls. Jag har mycket lättare för att höra vad som låter bra och dåligt att säga.. Jag har lättare att läsa av vad andra känner och tycker och därmed kunna komma med ett uppmuntrande råd.. Jag kan ju lättare skriva mina tal. Jag tycker även att det är lättare att se hur människor beter sig, när och varför.

Nej: Det tror jag inte. Vad har matematik med retorik att göra? Jag är redan en bra problemlösare så det blir svårt att förbättra.

d) Tycker du att din uppmärksamhet skärpts efter retorikkursen, när det gäller att **bedöma** andras tal och **uppfatta** kommunikationssituationer?

Inte alls **2**

Ibland **1**

Ofta **6**

Alltid **15**

Kommentarer

Inte alls: Kommer väl med tiden, när det gäller bra tal, men nuvarande elever som man ser utanför detta, är skitkass och borde öva lite på retoriken.

Ibland: -

Ofta: Jag brukar lära mina kompisar lite knep och saker, till exempel som varför man säger eh och massa andra saker. Ja, nästan varenda föreläsare sitter jag och bedömer, vilket gör att jag har

blivit mer uppmärksam. Via mimiken, vissa pauser och sättet att uttrycka sig på har gjort att jag kan läsa av vad kompisar tycker, även om de bokstavligen säger något helt annat. Man ser mer hur de andra talarna kan förbättras. Man vet ju mer hur ett bra tal är. Ofta när man ser tal på TV, tänker man på hur de gör och hur de talar.

Alltid:

Eftersom vi fått ta del av en del mallar för hur tal ska struktureras, är det lätt att se vad andra gör för fel. Föreläsningar vid universitetet, föreläsning vid Fysikum, redovisningar i klassen. Kan bli ganska irriterad när de säger ähh för mycket eller när de läser innantill. Du tänker även mer på kroppsspråk och hållning.. Jag ser felen och vill inte göra som dem, det är störande. Jag har sett hur extremt dåliga alla i min klass är att ha redovisningar och det är väldigt kul att vara bäst i klassen och kritisera de andra. Under varje redovisning, som folk har haft, så har jag inspekterat dem och sett vilka rätt/fel de gör, så att jag får en uppfattning om dem som talare. Eftersom jag vet hur man ”ska” göra, kan jag också veta hur andra gör. Jag lägger alltid märke till hur andra beter sig inför en grupp. Vad kroppssignalerna signalerar. Man ser många talare som står krokigt och håller på med massa andra saker än bara koncentrera sig på talet T ex fixa med håret, snurra på stolen osv. Jag måste tyvärr säga att det är litet irriterande. För alltid när man redovisar, tänker jag på alla fel personen gör. Hur han/hon står, alla eh, öh, alla bortförklaringar till varför det inte skulle vara bra och detta är bara ett exempel! Om en föreläsare inte vill se in i publikens ögon, har ett ”obekvämt” kroppsspråk så ser man att denne är nervös. Jag vet hur man gör så jag kan se kritiskt på andra. Självklart att jag blivit bättre, jag kan även jämföra mellan mitt tal och andras. Föreläsningar, hallåor, programledare, andras redovisningar. Man ser vad folk gör fel och varför de gör fel. Som när man skjuter ut höften och att det ger ett väldigt oseriöst intryck. Nu när jag lyssnar på ett föredrag och jag märker att talaren inte följer talmallar, så tappar jag respekten för talaren. Jag kan till och med tappa intresset!

e) Tycker du att du har blivit en **bättre tänkare** sen du blivit bekant med de retoriska reglerna i retorikkursen?

Inte alls	**8**
Något	**10**
I hög grad	**4**
Mycket	**2**

Kommentarer

Inte alls:

Jag har ingen aning. Tänker alltid för mycket. Tänkare? Men jag har blivit bättre på att prata inför grupp. Nej, jag tycker inte jag tänker på samma sätt i vanliga fall som jag gör när jag tänker inom retoriken. Har nog alltid varit bra på att tänka. Jag har alltid varit en tänkare. Och jag ser inte hur retoriken ska göra mig till en bättre tänkare. Har alltid varit en bra ”tänkare” och anser inte att detta påverkat mig på något sätt. Jag vet faktiskt inte.

Något:

Man tänker noggrannare vad man säger, hur man säger det och i vilken ordning det ska sägas. Man förstår ideologin bakom retoriken och man inser att bakom ett tal står en hel del tänkande. Man måste tänka igenom sina tal noggrant. Nja, i retoriksammanhang. Folks gester och struktur på tal har benats ut. Jag är mer snabbtänkt.. För jag har lärt mig använda mallar för att strukturera mina tankar och idéer. Jag tänker ett steg längre i frågor som gäller/liknar retorikens. Vet inte varför. Jag är fortfarande en väldigt förvirrad person, men det känns ändå som att man kan genomskåda det folk säger. Ja, eftersom vi har fått lära oss dem, gjort och sett på andra och bedömt. Vet hur man förbereder i sista sekund i vissa saker eller inte alls och kan klara det bra.

I hög grad:

Jag har fått lättare för många saker sen denna kursen. Den har gjort mig mer öppen mot samhället

i helhet. I och med att jag vet hur man ska tala för att vinna sin publik, så tänker jag mycket mer på hur jag ska formulera mig, för att få respekt. Med dom punkterna som vi har lärt oss av, har jag sluppit tänka på hur man ska lägga upp ett tal eller flera skrivläxor. Jag har blivit bättre tänkare.

Absolut:

För att jag ska lära mig att tänka först och tänka ut de viktigaste sakerna som jag ska berätta för mina kamrater. Man tänker djupare in i ett ämne.

Bilaga 3

Individuellt val
Kurs: Konsten att tala kurs A och B
Ämne: Svenska
Omfattning: 50 + 50 poäng (40+40 klocktimmar)
Vem kan välja kursen? Kursen kan väljas som individuellt val i åk 2

Rädd för att tala inför grupp eller tycker du det är roligt och vill lära dig mer?

Är Du mycket eller litet rädd för att tala inför grupp? Vill Du förbättra Dig som talare?
Vill Du få ett bättre kroppsspråk?
Vill Du bli av med ”ehh”, ”dåra”, ”liksom”, ”öhh” på ett effektivt sätt?
Vill Du bli av med favorituttryck Du stoppar in i var tredje mening och som folk räknar i stället för att lyssna på vad Du har att säga? (Kill your darlings!)
Det finns mallar för alla slags tal, mallar, som man kan använda sig av, om man vill. Ingen av Dina lyssnare märker att det är mallar.
Kort sagt: Vill Du lära Dig att hantera en publik på ett så bra sätt som möjligt och samtidigt ha kul? Om Du svarat ja på en eller flera av de här frågorna, så ska Du läsa Retorik, Konsten att tala, som individuellt val i årskurs 2.
Kursen är praktisk med teoretiska inslag.
Det Du kommer att få lära Dig är ett urval av följande taltyper (Vi gör så många vi hinner):
Beskrivning
Berättelse
Sälja en kurs (uppmaning, handlingsmaning)
Instruktion
Kria
Högtidstal
Argumenterande tal
Utbyggt argumenterande tal
Försvarstal
Dela ut ett pris – ta emot ett pris
Debatt

Overheadteknik
Terminologi och historia
Analys av kända tal
Alla tal ska vara 3-4 minuter långa. Talen filmas och gås igenom enskilt efteråt.
Efter kursen kommer Du att känna Dig säker. Du har lärt Dig en färdighet Du kommer ha stor nytta av!

Kursbeskrivning

Kursen är avsedd för dig som vill kunna framföra dina idéer så att människor lyssnar på dig och påverkas av dina synpunkter. Kursen strävar efter att göra kursdeltagarna modigare när det gäller att tala inför en grupp och få dem att djupare förstå vad som händer vid muntlig kommunikation. Du kommer att få tips om hur du kan förbättra dig som talare, presentatör och föredragshållare och du kommer att lära dig hur du skall planera, strukturera och genomföra dina anföranden inför publik.

Några nyckelord som kursledaren kommer att uppehålla sig vid:
Lyssnarna, orden, rösten, kroppsspråket, visuella hjälpmedel, frågor från lyssnarna, förberedelser, mål, att engagera lyssnarnas känslor, stolpmanus, att beräkna tiden och disponera den rätt.

Hur gör vi?
Efter genomgången teori övar vi praktiskt, först med små korta uppgifter, därefter med en längre presentation. Vi använder oss av videoteknik för att deltagarna själva efteråt skall bli uppmärksamma på sina svagheter och förtjänster och utvecklas som talare.

Kommentar
I alla sammanhang kommer du att ha praktisk nytta av denna kurs. Inom de flesta yrken välkomnas och uppskattas personer som vågar tala och har förmåga att få andra att lyssna på sina synpunkter. Inom många yrken är det till och med ett krav och en självklarhet att utan ängslan kunna framföra argument, hålla föredrag och presentationer, övertyga kunder, påverka chefer, driva företagets linje utåt i affärssammanhang osv

---

Betygskriterier:

Godkänd:
Eleven håller små korta anföranden (3-5 minuter) relativt naturligt med hjälp av stödord men är inte alltför bunden av minnespunkterna.
Eleven strävar efter att använda talspråk men enstaka skriftspråksmässiga formuleringar kan tillåtas.
Eleven försöker ha ögonkontakt med så många som möjligt av lyssnarna och behärskar kroppsspråket någorlunda, så att gester och mimik överensstämmer med innehållet i anförandet. Budskapet i anförandet går fram och strukturen är tillfredsställande uppbyggd.

Eleven framför informerande tal, ger beskrivningar, redogörelser av tidningsartiklar, instruktioner, säljande beskrivningar etc med en viss säkerhet.
Eleven läser eller berättar en saga med hjälp av stödord och läser en dikt med en viss inlevelse.
Rösten skall sträva mot att vara avspänd, varm, mjuk och levande.
Eleven känner till reglerna för olika tals uppbyggnad och framförande och kan analysera sina egna och andras tal utifrån punkterna ovan och ser förtjänster och sådant som kan förbättras och strävar efter att bli bättre.

Väl godkänd:
Eleven håller små korta anföranden (3-5 minuter) ledigt och naturligt med hjälp av stödord men är relativt obunden av minnesanteckningarna.
Eleven använder talspråk och har mycket ögonkontakt med åskådarna och kroppsspråket är fritt och levande med naturlig mimik och naturliga gester.
Budskapet går fram, strukturen är tillfredsställande med en intresseväckande inledning.
Eleven framför informerande tal, ger beskrivningar, instruktioner, redogörelser av tidningsartiklar, säljande beskrivningar etc med säkerhet.
Eleven berättar engagerande en saga och läser en dikt utantill med stor inlevelse.
Rösten är avspänd, varierad, mjuk, varm och eleven betonar vissa ord på ett naturligt och tydligt sätt och behärskar pauseringens teknik någorlunda bra.
Eleven känner till reglerna för olika tals uppbyggnad och framförande och analyserar och bedömer sina egna och andras tal, videoinspelade och direkta och ser förtjänster och sådant som kan förbättras hos sig själv och andra och strävar efter att bli bättre.

Mycket väl godkänd:
Eleven håller korta anföranden (3-5 minuter) helt naturligt med hjälp av några stödpunkter, som han eller hon nästan inte alls behöver använda sig av.
Eleven använder talspråk och kroppsspråket är välutvecklat med mimik och gester som på ett utmärkt sätt svarar mot innehållet i anförandet.
Eleven rör sig också över golvytan, har ögonkontakt hela tiden med alla sina åhörare, betonar vissa ord på ett naturligt sätt, gör pauser på ett professionellt sätt och har en avspänd, mjuk, varm, melodiös och lugn röst.
Innehållet går fram tydligt och är ändamålsenligt strukturerat med en mycket bra och intresseväckande inledning, ett intressant mellanparti och en avslutning som återknyter till inledningen.
Eleven framför informerande tal, ger beskrivningar, instruktioner, redogörelser av tidningsartiklar, säljande beskrivningar etc med stor säkerhet och på ett både informativt och för åhörarna underhållande sätt. Eleven skall ge ett ledigt intryck och engagera åhörarna samt även våga använda sig av humor.
Eleven berättar en saga utantill och med mycket stor inlevelse och läser en dikt utantill med mycket stor känsla och inlevelse.
Eleven är mycket medveten om allt, som rör hur man håller ett anförande och

analyserar sina egna och andras videoinspelade och direkta anföranden skickligt och med intresse och glädje.

Kursen kräver 100 % närvaro. Eleverna stödjer och hjälper varandra, intresserar sig för varandras tal och ger feed-back.

Konsten att tala, kurs A, 50 poäng (40 klocktimmar)

1. Handslagets betydelse
   Gå fram,titta alla i ögonen och liknande enkla övningar.
   Presentera sig själv
   Presentera en sak,som man råkar få tag på när man stoppar handen i en påse (en minuts betänketid: Vad är det? Vad används den till? När kom man för första gången i kontakt med den?)
2. Introduktion av kursen och allmänna fakta kring konsten att tala inför en grupp.
   En plats. Jag visar mindmap, utskrift och stolpmanus på mitt tal och håller det. De skriver om sina platser, härmar mig, om de vill, blir filmade och alla tittar på talen, både i verkligheten och senare på filmen. Vi berömmer varandra, tar fram det som är bra och ger råd när det gäller vad som kan förbättras.
3. **Sälja en kurs** Jag gör mindmap, visar och håller talet. De hittar på var sin kurs och gör som jag (De behöver inte använda min mall men de flesta gör det och det blir inte tröttsamt, eftersom innehåll, framförandena och personligheterna är så olika)
   De filmas, vi tittar och tar fram det som är bra och det som kan förbättras.
4. Denna uppgift är teoretisk och skriftlig.
   Hur man lägger upp ett tal om att sälja en kurs. Lämnas in dataskrivet. De tvingas tänka efter vad de har gjort och formulera sig. Texten ska fungera som en instruktion, som en lärobok.
5. **Instruktion** (tala-visa-tala) Jag ger först en instruktion. Det gäller att få lyssnarna att göra något. De hittar på olika instruktioner. Detta avsnitt filmas inte.
6. **Nyhet** Efter att ha studerat nyhetsuppläsarna i Rapport och Aktuellt och noga lagt märke till intonation, prosodi, diktion och artikulation ska de inför kameran läsa upp en nyhet helt trovärdigt en och en och titta upp ibland. Vi tittar sedan på resultatet.
7. **Dikt** De ska välja ut och med stor inlevelse läsa en dikt, helst utantill. Vi andra ska **beröras**. De filmas och vi tittar.
8. **Saga** De skall berätta fritt ur hjärtat eller ev. med stöd av bok med stor inlevelse. Filmas inte.

Konsten att tala, kurs B, 50 poäng (40 klocktimmar)

1. **Högtidstal** Filmas och ses.
2. **Ta emot ett pris**
   Dela ut ett pris Enligt en formel (säg 4 saker). De filmas, finklädda i aulan (litet av teater men värdigt)
3. **Ordnad debatt** Övas och filmas
4. **Ett argumenterande tal** , uppbyggt enligt konstens alla regler och med patos framförs i skolans aula och filmas. Vi tittar på allt.
5. **Kria**, tal kring ett ordspråk, ett bevingat uttryck eller ett visdomsord.
6. **Rättstal**, angrepps- eller försvarstal enligt reglerna.
7. **Att söka jobb/Anställningsintervju**

   Mellan dessa uppgifter gör vi lekfulla småuppgifter såsom läsa en sång med inlevelse, hitta på ämnen,skriva på lappar, blanda lapparna, gå fram och ta en och omedelbart börja prata, framföra en kort dialog med olika tonfall och temperament mm.
   Vi lär oss också teori, läser några kapitel ur Kurt Johannessons Retorik och vi studerar struktur och annat i vissa tal såsom Martin Luther Kings, Spencers, Clintons, Mona Sahlins m fl. Vi talar också mycket om kroppsspråk under hela kursen.
   Lärobok: Vältalaren, om Konsten att tala av Hans Gunnarsson

e-mail: ebs@jakgym.net